میللەت و ناسیۆنالیزم و

بەرنامەی کۆمۆنیزمی کرێکاری

بەشی یەکەم:

چاوخشاندنەوەیەك بە مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا

چواردە ساڵ بەرلەئێستا، کاتێك دەستبەکاری ئامادەکردنی پرۆژەی بەرنامەی یەکێتی تێکۆشەرانی کۆمۆنیست[*] و دواتر بەرنامەی حزبی کۆمۆنیستی ئێران بووین، بەندی تایبەت بەمافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا بەیەکێك لە ڕۆشنترین و بێ‌پێچ‌وپەناترین بەشەکانی بەرنامە دادەنرا. ئەگەر بەهەڵەدا نەچووبم تەنانەت بێنەوبردەیەکی جدلی‌ی کەمیش لەسەر ئەم بەندە دروست نەبوو. یەکێتی تێکۆشەرانی کۆمۆنیست و لەقۆناغی دواتریشدا حزبی کۆمۆنیستی ئێران، مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندایان بەوێنەی فۆرمۆلێکی بەڵگەنەویست و بێ‌قەیدوشەرت و تەفسیرهەڵنەگر لەبەرنامەکانی خۆیاندا جێ‌کردبۆوە. پاش چەندین ساڵ، ئەمڕۆ دووبارە لەسەروبەندی ئامادەکردنی بەرنامەیەکی حزبیدا لەگەڵ ئەم فۆرمۆڵە ڕووبەڕوو بووینەتەوە. بەڵام ئەم جارەیان، بەپێچەوانەی پێشترەوە، هیچ شتێکی ئەم فۆرمۆڵە بێ‌پێچ و پەناو بێ‌تەم‌ومژ نایاتە بەرچاو. لەڕاستیدا هەردانە ووشەیەکی ئەم عیبارەیە ئاڵۆز، نادیاریکراوو مایەی‌ناڕۆشنی‌یە. ئەم فۆرمۆڵە بەبڕوای من بەم شێوەیەی ئێستایەوە ناتوانێت لەبەرنامەی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریدا جێگای ببێتەوە. مەبەستی ئەم نووسینە کە لەچەند ژمارەیەکی ئەنتەرناسیۆنال‌دا بڵاودەبێتەوە، پێداچوونەوەیەکی ڕەخنەگرانەیە بە

---

[*] اتحاد مبارزان کمونیست– وەرگێڕ

میللەتو میللەت چێتیو چەمکە گشتیترەکانو ئەو واقعیەتە سیاسییانەی کە ژێربینای ئەم فۆمۆلبەندییە پێکدەهێنن. دواتریش لەسەر پایەی ئەم باسە گشتیيانە فۆرمۆلێکی دیاریکراو کە بۆ بەرنامەی حزب بەدروستی دەزانم دەخەمە ڕوو.

چ شتێك گۆڕانی بەسەردا هاتووە؟

هەم ئێمەو هەم دنیای دەرەوەی ئێمە هەردوولامان ئاڵوگۆڕمان بەسەردا هاتووە. بێگومان ئەمڕۆش ئەو حەقیقەتە سۆسیالیستییە بەڕۆشنی دەرك دەکرێت کە چواردە ساڵ بەرلەئێستا "مافی میللەتان لەدیاری کردنی چارەنووسی خۆیاندا"ی وەك مەبدەئێکی بەڵگە نەویست خستبووە بەرنامەی ئێمەوە. لەو سەردەمەدا مصداقییەتی پراتیکیی بەندی مافی دیاریکردنی چارەنووس بۆ ئێمە مەسەلەی کوردو کوردستان بوو. فۆرمۆلی گشتیی مافی دیاریکردنی چارەنووسی میللەتان لەڕاستیدا زەمینەسازییەکی مەبدەئی بوو بۆ دەرکردنی ئەم حوکمە واقعیو دروستو پڕاوپڕ کۆمۆنیستانەیە، کە خەڵکی کوردستان لەڕوانگەی کۆمۆنیستەکانەوە لەئێراندا مافی ئەوەیان هەیە بۆ لابردنی ستەمی میللی لەسەر خۆیان تەنانەت جیاش ببنەوەو دەوڵەتێکی سەربەخۆ دروست بکەن، کە بڕیاردان لەسەر ئەم مەسەلەیە کاری خودی خەڵکی کوردستانە نەك تەواوی خەڵکی ئێران یان دەوڵەتو دەزگا تەشریعییە مەرکەزییەکان، وە سەرەنجام ئەوەی کە کۆمۆنیستەکان هەرچەشنە دەستبردنێك بۆکاری توندوتیژی لەدژی مومارەسە کردنی ئەم مافە لەلایەن خەڵکی کوردستانەوە مەحکوم دەکەنو لەبەرامبەریدا ڕادەوەستن. لەجەرگەی شۆڕشی 57 دا[*] ئەمە مانای واقعیو عملیی بەندی مافی میللەتان بوو بۆ ڕەوتی ئێمەو بەدیاریکراوییش ئامانجی ئەم بەندە کوتانی ناسیۆنالیزمی ئێرانیو ڕسواکردنی موبەللیغە ڕەنگاوڕەنگەکانی لەشکرکێشی بۆ "پاراستنی یەکپارچەیی خاکی وولات" بوو لەنێو هەردوو باڵی ڕاستو چەپی بۆرژوازی ئێراندا.

تائەو جێگایەی کە بەکوردستان دەگەڕێتەوە هیچ شتێك لە بنەمای هەڵوێستگیری ئێمە نەگۆڕاوەو نابێ بگۆڕێ (لە بەشی کۆتایی ئەم نووسینەدا دەچمە سەر چەند خاڵێك سەبارەت بە ڕەخنە لە مەقولەی خودموختاریو هەروەها تەرحی پلاتفۆرمی دیاریکراوی حزب بۆ چارەسەری مەسەلەی کورد). بەڵام گرێی فۆرمۆڵە گشتییەکان، وە لەڕاستیدا هونەریان، لەوەدایە کە سەراپاگیرنو ماناو بەکارهێنانی عملیی جۆراوجۆر پەیدا دەکەن. بەدڵنیاییەوە هەر لەم 14 ساڵەی ڕابردووشدا ئەو فۆرمۆڵە گشتییەی ئێمە، لەڕوانگەی خۆمانەوە بەمانای دیفاع کردن لەفیدرالیزمو پارچەپارچەکردنی ولاتە گەورەکان بۆ بەش بەشی بەناو قەومیو ڕەگەزیی نەبووە.

[*] واتە شۆڕشی1979 ی زاینی لە ئێران–و

تەنانەت هەر ئەو کاتەش ئەگەر کەسێك گووتبای کە ئەم فۆرمۆلە گشتی‌یە تەنها بە مەسەلەی کودو فەلەستینەوە ناوەستێ‌و بمانەوێ‌و نەمانەوێ مافی پێکهێنانی دەوڵەت بۆ فەرەنسی زمانەکانی کەنەدا لە کیوبك، بۆ باسکەکان‌و بۆ کاتالۆنی‌یەکان، بۆ صربەکان‌و کرواتەکان‌و چیکەکان‌و سلۆفاکی‌یەکان‌و مەکدۆنی‌یەکان‌و جۆرجی‌یەکان‌و ئەفغازی‌یەکان‌و سکۆتلەندی‌یەکان‌و وێڵزی‌یەکان‌و ئەفریکانەکان‌و زۆلۆکان‌و، بەهەندێك دەستکاری‌یەوە بۆ سیکەکان‌و شیعەکان‌و مسیحی‌یەکان‌و یان تەنانەت بۆ "میللەتی ڕەش" لە واشنتۆن‌و بەکورتی ئەم مافە بۆ هەر دەستەیەك کە لە سجلی جێگایەك‌و لەمێشکی کەسانێکدا بەمیللەت حیساب کرابن تعمیم دەبێت، بێگومان بێنەو بردەیەك کەلەسەر ئەو بەندە نەمان کرد دەسبەجێ دەستی پیێئەکرد. بەڵام لەو ڕۆژگارەدا هیچ کەس شتێکی وای نەگووت‌و ئەو بێنەوبردەیەش نەکرا. ئەمەش ئەو ڕێگایەیە کە ئێمە تائێرەمان هێناوەو ئەو ئاڵوگۆڕەیە کەبەسەرماندا هاتووە. بەهاتنە گۆڕی باسەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاری ڕەوتی ئێمە سەبارەت بەماهییەتی کۆمەڵایەتی‌و مێژوویی بزووتنەوەکان‌و مەیلە سیاسی‌یە جۆراوجۆرەکان، وەلەناویاندا بەتایبەتی ناسیۆنالیزم، وە ڕووبەڕووبوونەوەی مێژوویی- جیهانی ئەوان لەگەڵ سۆسیالیزمی کرێکاریدا، ئامادەیی‌یەکی زەینی‌ی زۆر زیاتری پەیدا کرد. میللەت‌و میللەت چێتی تەنانەت لەپەیوەند بە "میللەتە کەمینە"و ستەم لێکراوەکانیشەوە، ئێستاکە لەچوارچێوەیەکی مێژوویی‌و تەحلیلی فراوانتردا هەڵدەسەنگێندرێن‌و داوەری‌یان لەسەر دەکرێ‌و هەربۆیە بەحەساسیەت‌و ووردبینی‌یەکی زیاترەوە مانا فراوانترەکانی فۆرمۆلی گشتی‌ی مافی دیاریکردنی چارەنووس تاقیب دەکەین. سەرەڕای ئەمەش، چ بەهۆی دامرکانەوەی جۆش‌و خرۆش‌و حەماسەتی دەورانی شۆڕشی 57و چ بەهۆی پێگەیشتنی تیۆری‌و سیاسی بزووتنەوەکەمانەوە، ئەمڕۆ ئەحکامە بەرنامەییەکان هەرچی زیاتر لەچوارچێوەیەکی جیهانیدا هەلدەسەنگێندرێن. فۆمۆلی گشتی‌ی مافی میللەتان، لەژێر سێبەری مەسەلەی کوردو کوردستان‌و ڕوخاندنی جمهوری ئیسلامی دێتەدەرو قورساییە گشتی‌و جیهانی‌یەکەی خۆی پەیدا دەکات. لەپێوانەیەکی جیهانیدا فۆرمۆلی مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیان‌دا بەهیچ جۆرێك قیبلەنۆمایەکی سۆسیالیستی‌یانە نی‌یە بۆ تێپەڕین بەناو جەنگەڵی بەرژەوەندی‌و ناکۆکی‌یە قەومی‌یە بیێشومارەکاندا.

بەڵام زۆرتر لەئێمە، خودی جیهانی ماددی‌و واقعییەتی مێژوویی گۆڕانی بەسەردا هاتووە. مەبەستم ڕووداوەکانی دەورانی ئەزمەو دواتریش لەبەریەك هەڵوەشانەوەی بلۆکی ڕۆژهەڵات‌و دنیای دوای جەنگی ساردە. ئەگەر ڕوو وەرچەرخاندنی بزووتنەوە ڕزگاریخوازەکانی پێشوو بەلای غەرب‌و مۆدیلی بازاڕ لە ساڵانی یەکەمی دەستپێکردنی ئەزمەی ڕۆژهەڵاتیش‌دا فەرامۆش بکەین (چونکە هەرچی‌چۆنێك بێت ڕەوتی ئێمە لە خۆشباوەڕی‌یەکانی چەپی تقلیدی‌ی سەبارەت بە پێشکەوتنخوازی ناسیۆنالیزمی جیهان سیێیەمی‌و ناسۆنالیزمی کەمینە میللی‌یەکاندا شەریك نەبووە)، بزووتنەوە جودایی‌خوازەکان‌و دواتریش جەنگ‌و کۆمەڵکوژی‌یەکانی "میللەت"ە هەوسار پچڕیوەکان لە ئەوروپای ڕۆژهەڵات‌و مەرکەزیدا، بەڕاستی خواستی میللی‌و جیاخوازی‌ی

تەنانـەت لەبەرچـاوی کەسـانێك کـە لـە لـەلانی کـەمی ئینـسان دۆسـتی بەهرەمەنـدن، بـیٚنـرخو زۆرجاریش بێزراو کـردووە. هـەمووان دەتـوانن ببیـنن کـە چـۆن ناسـیۆنالیزم تەرجومـەی مـاددی خۆی لە گۆڕە بەکۆمەڵەکانو "پاکسازی‌یە قەومی‌یەکان"و کوورەکانی ئینسان سووتاندندا پەیدا دەکاتو، چـۆن نەتـەنها خواسـتی میللـی بەڵـکو تەنانـەت خـودی مەقولـەی میللـەتو ناسـنامەی میللیش لەزۆر حالەتدا ناڕەسەنو دەسکردی ئەوساتێکی سیاسی دیاریکراوە.

ڕووداوە میللی‌یـــەکانی جیهـــانی پـــاش جـــەنگی ســـارد بەناچـــاری فۆرمـــۆلی بەڕوالـــەت خێرخوازانەو عادیلانەی "مافـی میللـەتان لـەدیاریکردنی چارەنووسـی خۆیانـدا" دەخاتـە بەردەم چاوخـشاندنەوەیەکی ڕەخنەگرانـەوە. بـەبڕوای مـن، بـۆ کۆمـۆنیزمی کرێکـاری بەرئـەنجامی ئـەم چاوخشاندنەوەیە جگە لەڕەتکردنەوەی ئەم فۆرمۆڵە لەشکڵو شێوەی ئێستای‌دا ناکرێ شتێکی تر بێت.

مافـی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا:

لەغزێك لە پێنج ووشەدا

باسـی ئەسـڵی مـن سـەبارەت بەمەسـەلەی میللـیو "مافـی میللـەتان لـەدیاریکردنی چارەنووسـی خۆیانـدا" لـەژمارەی داهـاتووەوەو لـە ڕەخنـە لـەخودی ناسـنامەی میللـی‌یـەوە دەسـتپـی‌دەکـات. ڕێگـا بـدەن لـەم بەشـەدا کـەمێك سـەبارەت بـەم فۆرمۆڵـە بـەدەنگێکی بـەرز بیربکەینـەوە. وەرن بـا بەشـەکانی ئـەم فۆرمۆڵـە هـەر لـەم ڕواڵەتـەی ئێـستایدا یـەك بەیـەك تـاوتوێ بکـەین. ئەمـە کۆمـەکمان پـی‌دەکـات تـا لانـی کـەم زنجیرەیـەك لەپرسـیارو نـاکۆکی پەیـدا بکـەین کەدەتوانێ خاڵی دەستپی‌کردنی باسەکەمان بێت.

1– لەئاسـانترینو کـەم ناکۆکی‌ترین بەشـەوە دەسـتپـی‌بکـەین: "دیـاریکردنی چارەنووسـی خۆ". مەبەسـت لـەم عیبارەتـە چی‌یـە؟ میللـەتێك کـە مافی چارەنووسـی خـۆی بەدەسـت دەهـێنێ (ئەگەر لـە ئێـستادا وای دابنـێین کـە مانـای "مـاف"و "میللـەت"مـان بـۆ معلومـە) مافـی چ کـارێکی بەدەست هێناوە؟ لەڕوانگەی مێژوویی‌و هەروەها لەتەقلیدی کۆمۆنیستی‌دا ئەم عیبارەتە بەمانای مافـی جیابوونـەوەو پێکهێنـانی وڵاتێکـی سـەربەخۆیە کـە "میللـەت"ی جـی‌مەبەسـت تیایـدا بـە "میللەتی سەرەکی" یان "زۆرینە" بژمێردرێ.

بەگشتی، دوو جۆر بەدحاڵی بوون یان تێگەیشتنی نادروست تێکەڵ بەم باسە بووە. عەیبی یەکـەم، تێگەیشـشتنێکی بـەناو دیموکراتیـكو ئازادیخوازانـەی درۆیینەیـە کـە ئاخێنراوەتـە نـاو خـودی ئـەم عیبارەتـەوە، کەبەتایبـەتی لـە داڕشتنە فارسـی‌یەکەیدا "تعیین سرنوشت خویش" تۆختریشە ﴿کە بۆ کوردی‌یەکەشی "دیاریکردنی چارەنووسی خۆ"هەروایە – وەرگێڕ﴾. خودی عیبارەتەکـە، بەتایبـەت لـە دەربڕینـە فارسـی‌یەکەیـدا ﴿هـەروەها کـوردی‌یەکەشـی–و﴾و

بەبەکارهێنانی ووشەی ڕۆمانسیو حەماسیی "سرنوشت" ﴿چارەنووس-و﴾ مەشروعیەتێکی بەڵگەنەویستو لەوەوپێشی لەگەڵ خۆیدا هەڵگرتووە. کام ئینسانی شەریفو ئازادیخواز هەیە کەبەڕاستی لەوەی کە کەسێك، هەرکەسێك، خۆی "چارەنووسی خۆی" دیاری بکات زۆر خۆشحاڵ نەبێتو ئەم کارە بەپیرۆزو بە هەنگاوێك لە بەرەوپێش چوونی بەشەر نەزانێ. بۆنموونە، عیبارەتی Self Determination لەزمانی ئینگلیزیدا ئەم جۆرە تێگەیشتنە حەماسییەی لێ بەدی ناکرێ. بەڵام بەهەرحاڵ تاڕادەیەك ئەو مەشروعیەتە لەوەوپێشە لەگەڵ خۆیدا هەڵدەگرێ. بەڵام پێکهێنانی وڵاتێکی نوێ بۆنموونە بۆ خەڵکی باکوری ئیتالیا، کە ئێستا کۆمەڵێك خەریکی ئامادەکردنی بەڵگەنامەکانی ناسنامەیەکی میللی سەربەخۆن بۆیان، یان بۆ ئەو خەڵکەی بەتامیل یان بەباسك ناویان دەبەن، هێشتا هیچ شتێك سەبارەت بەوە ڕۆشن ناکاتەوە کە ئاخۆ ئەم خەڵکە بەتاك یان بەکۆمەڵ بەم ئاڵوگۆڕە بەقەد سەرە دەرزییەك زیاتر لەجاران "چارەنووسی خۆیان" بەدەستەوە دەگرن یان نا. سیستمی ناوخۆی وڵاتی تازە پێکهاتوو، چ لەڕووی سیاسییەوەو چ لەڕووی ئابوورییەوە، بەندە بە کۆمەڵە کێشمەکێشو ئاڵوگۆڕێکی ترەوە کە کاریگەرییەکانی خودی سەربەخۆبوون لەسەری ناکرێ لەسەرەتاوە پێشبینی بکرێ. وڵاتی تازە ئەشێ کۆنەپەرستتر، نایەکسانتر، سەرکوتگەرترو خەڵکەکەی لەجاران بێمافترو داماوتر دەربچێت. چاوگێڕانێکی سەرپێیی بەدنیای دوای جەنگی سارددا کە تابلۆیەکی گەورە لە "میللەت"ە سەربەخۆ بووەکانو "چارەنووسی خۆ بەدەست گرتووان" دەنوێنێ، بەسە بۆ حاڵی بوون لەو مەسەلەیە. دواتر لە تاوتوێ کردنی مەقولەی "میللەت"دا دەچینە سەرئەوەی کە چۆن لە تەبلیغاتی ناسیۆنالیستیدا زۆر بە ئاسانی حاکمییەتی میللی بە حاکمییەتی تاك تاکی ئینسانەکانی ئەو "میللەت"ە دادەنرێ. وە ئەو حەقیقەتە پەردەپۆش دەکرێ کەلەڕاستیدا خودی حاکمییەت بەناوی "میللەت"ێکەوەو دانانی ناسنامەی میللی بە بنەمای حقوقیو مەعنەوی وجودی وڵاتێك، خۆی پێشێلکردنی مافی حاکمییەتی دانیشتووانو بەرتەسك کردنەوەی مافی خەڵکە واقعییەکەیە لە "دیاریکردنی چارەنووسی خۆی"دا.

بەکورتی مافی دیاریکردنی چارەنووس بەمانای مافی جیابوونەوەو پێکهێنانی وڵاتێکە بەناوی میللەتێکی دیاریکراوەوە. باس لەسەر بەدیهێنانی مافە مەدەنیو فەردییەکانو فراوانبوونەوەی مەودای دەسەڵاتی خەڵك وەیان دیموکراسی بەمانا باوەکەی ئەم ووشەیە نییە. مشروعییەتێکی لەوەوپێش کەلەناو ئەم عیبارەتەدا حەشار دراوە، زیادەو ناواقعییە.

دووەم تێگەیشتنی نادروست بەگشتی پەیوەندی بەمەقولاتی خودموختاری ئیداریو فەرهەنگیو خۆبەڕێوەبردنو شتی لەم بابەتەوە هەیە. بەڕەسمیەت ناسینی مافی دیاریکردنی چارەنووس لەڕوانگەی حقوقیو سیاسیو هەروەها لەمێژووی بزووتنەوەی کۆمۆنیستیدا، بۆ نموونە لە تێڕوانینی لینینو بەرنامەی سۆسیال-دیموکراسی ڕووسیو دواتریش بەلشەفییەکاندا، بەمانای مافی جیابوونەوەیە نەك هەر سیناریۆیەکی بەیناوبەینی کە بەرقەرارکردنی پەیوەندییەکی تر لەنێوان میللەتی جێمەبەستو دەسەڵاتو دەوڵەتی مەرکەزیدا

پێشنیار دەکات. باسی مافی دیاریکردنی چارەنووس بەمانای تایبەتیی ووشەکە، پەیوەندی بەم مقولاتانەوە نییە. بەڕەسمییەت ناسینی ئەم مافە بەمانای قبوڵ کردنی مافی پێکهێنانی پەیوەندییەکی حقوقیو ئیداری تایبەت نییە لەنێوان یەکێك لە "میللەت"ە نیشتەجێکانی وڵات لەگەڵ دەوڵەتو باقی هاووڵاتیاندا. دواتر لەبەشی کۆتایی ئەم وتارەدا کاتێك دەگەینە سەر ڕەخنە لە خودموختاری ئەم خاڵە زیاتر ڕۆشن دەکەمەوە. لێرەدا بەم تەئکیدە ئیکتفا دەکەم کە بەپێچەوانەی مافی جیابوونەوەوە کە لانی کەم بەڕواڵەتیش بێت ڕووی لەپەرەپێدانی جێگاوشوێنی "میللەت"ێکە لەپەیوەندییە نێودەوڵەتییەکانو لابردنی هەڵاواردنی میللی لەپەیوەندی نێوان هاووڵاتیانو دەوڵەت دا، بەدەستهێنانی خودموختاریو ئۆتۆنۆمی، بەپێچەوانەوە، بەمانای بەدیهاتنی جۆرێك لە نایەکسانی تازەیە لەنێوان هاووڵاتیانی یەك وڵاتدا لەسەر بناغەی ئینتمای میللی. ئەم ئیدعایە یان ئەم ئومێدە کە مەبەست لە خودموختاری قەرەبوو کردنەوەی ستەمەکانی ڕابردووە، وە دەبێتە زەمانەتێك لەبەردەم گەڕانەوەی هەڵاواردنەکان لە داهاتوودا، هیچ لەو حەقیقەتە ناگۆڕێت کە بناغەی خودموختاری دانانی پەیوەندییەکی نایەکسانی نوێو زیندوو هێشتنەوەی کێشمەکێشو جیاوازیی میللییە لەچوارچێوەی وڵاتێکدا. بەم پێیە دیفاعی کۆمۆنیستەکان لەمافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا، بەهەر تێگەیشتنێکەوە کەلەم شیعارە هەبووبێت، شتێك دەربارەی مەسەلەی خودموختاریو خۆبەڕێوەبردنو...تاد ڕۆشن ناکاتەوە. مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا فۆرمۆلێك نییە بۆ بەڕەوا زانینی دەستوور[*]ە "پەلکەزێرینەیی"یەکانو پلەبەپلە کردنی هاووڵاتیان بەپێی ئینتما میللیو قەومییەکانیان لەوڵاتە "فرە میللییەکان"دا. لانیکەم لەو تەقلیدە کۆمۆنیستییەدا کە ئەم فۆرمۆلەی بۆ بەرنامەکانی ئێمە بەمیرات هێشتۆتەوە لێکدانەوەیەکی لەم چەشنە لەم مافە نەکراوە.

بەهەرحاڵ ئەم تێگەیشتنانە ئەمڕۆ بوونەتە پاشکۆی ئەم فۆرمۆڵە. عیبارەتی "دیاریکردنی چارەنووسی خۆ" سەردێڕێکی چاکە بۆ مشتومڕ لەسەر ئەم تێگەیشتنانە. بەڵام هەرگیز مەقولەیەکی کارساز نییە بۆ داڕشتنی فۆرمۆڵێکی ڕۆشنو ئازادیخوازانەی کۆمۆنیستی لەبەرامبەر میللەتانو مەسەلەی میللیدا.

هەرچۆنێك بێت ئێمە لەم باسەدا، مافی "دیاریکردنی چارەنووسی خۆ" تەنها بەمانای مافی جیابوونەوەو پێکهێنانی دەوڵەتێکی میللی سەربەخۆ بەکار دەبەین.

2- ووشەیەکی تری کلیلی کە دەبێ لێی وورد بینەوە، ووشەی "ماف" یان عیبارەی "بەڕەسمییەت ناسینی ماف"ە لەسەرەتای فۆرمۆڵەکەدا. کاتێك کەسێك "ماف"ی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیان بەڕەسمی دەناسێ، ئەو مافە بەچ جۆرە مافێك دادەنێو خۆی بە پابەندی چ کارێك یان فکرێك دەزانێ؟ بەڕەسمییەت ناسینی مافێك یانی چی؟

[*] قانوونی ئەساسی وڵات- وەرگێڕ

لە یەکەم سەرنجدا دەکرێ ئەم پرسیارە زیادەو بیانووگیرانە بێتە بەرچاو. بەڵام لەڕاستیدا مشتومڕ لەسەر ئەم پرسیارە، ئەویش تەنها لە یەکێك لە گۆشەکانییەوە، بەدرێژایی مێژوو مەیدانێکی گرنگی باسو لێکدانەوەی کۆمۆنیستی بووە لەسەر مەسەلەی میللی. مەبەستی من بەدیاریکراوی باسو لیکۆڵینەوەیە دەربارەی ئەو تێبینییە ئەنتەرناسیۆنالیستیو پرۆلیتارییەی کە ڕێك بەهۆی ئەوەی ئەو عیبارەیەی سەرەوە تەفسیری جیاجیا هەڵئەگرێ، دەکرێتە پاشکۆی: "بەڕەسمیەت ناسینی مافی دیاریکردنی چارەنووس، (مافی جیابوونەوە) خۆی لەخۆیداو بەزەرورەت بەمانای پێشنیازکردنی جیابوونەوە نییە." ئەم تێبینییە بەمانای قایل بوونە بەجۆرێك لە پلەپلەکردنی "مافەکان" لەکۆمەڵگادا. یەکسەر ئەوە معلوم دەبێ کە خودی ووشەی "ماف" خۆی لەخۆیدا هیچ شتێکمان سەبارەت بە بایەخو گرنگیو هەندێ جار تەنانەت ممکن بوونی ماددییانەی بەدیهاتنی پێناڵێت وە دیارە بۆ ئێمەیەك کەمافێك بەڕەسمیەت دەناسین، بەستە بەوەی کە ئەم مافە لەچ جۆرە مافێك بێت چاوەڕوانیی جیاوازمان لێدەکرێت. مافی ژیان، مافی بەڕێوەبردنی گوزەران، مافی ڕێکخراوبوون، مافی تەڵاق، مافی جگەرە کێشان، مافی سەفەر کردن بۆ ئاسمان، هەموو ئەمانە بەشێکن لەمافەکانی خەڵك. دەبێ هەر هەموویان بەڕەسمی بناسرێن، بەڵام لەفەلسەفەی سیاسیو جیهانبینیو ئامانجەکانی ئێمەدا هەر هەموویان لە یەك چاوگەوە سەرچاوە ناگرنو جێگاوشوێنی چون یەك لەسیستمی فکریو ئەولەویەتە کۆمەڵایەتییەکانی ئێمەدا داگیر ناکەن.

مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا چ جۆرە مافێکە؟ بەراوردکردنی باو، بەراوردکردنی مافی دیاریکردنی چارەنووسە بەمافی تەڵاق. مافی تەڵاق دەبێ دەستەبەر بکرێت، بەڵام ئەمە بەزەرورەت بەمانای پێشنیازکردنو هاندان بۆ خودی جیابوونەوە نییە. بەرگری کردن لە مافی تەڵاق هاوتای پێشنیازکردنی تەڵاق نییە. بەڵام ئەم قەڵەمڕەوە بەبڕوای من زۆر ناڕۆشنو لێڵە. بەراورد کردنی مافی دیاریکردنی چارەنووس بە مافی تەڵاق، بەبڕوای من لەلایەنێکی زۆر گرنگەوە بەراوردکردنێکی ڕێلێونکەرە، دواتر ئەمە لە تاوتوێکردنی مەقولەی میللەتدا ڕۆشن دەکەمەوە، بەڵام لێرەدا لانی کەم ئەوە ڕۆشنە کەمافی دیاریکردنی چارەنووس لەڕوانگەی کۆمۆنیستەکانەوە لەڕیزی "ئەو مافانە" نییە کە دەبێ وەکو مافی دەنگدان، مافی سەلامەتی یان مافی خوێندن، هەرچی زیاتر بەشێوەیەکی ماددی وەدی بێنو پیادە بکرێن. بەڵکو مافێکە کە دەبێ بەڕەسمی بناسرێت، بەڵام دواتر، بەلەبەرچاوگرتنی ناوەڕۆکی بەشی هەرە زۆری ئەو کێشمەکێشە میللییانەی کە تائێستا بینیومانن، دەبێ ئارەزوو بکەین یان تەنانەت هەوڵیش بدەین کە تادەکرێ بەکار نەهێنرێ. کاتێك دەڵێین کەسێك مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا بەڕەسمی دەناسێت، بێگومان ئەمە هێشتا خۆی لەخۆیدا ئەوە ڕوون ناکاتەوە کە ئەو کەسە چ جێگاو شوێنێك بۆ ئەو مافە دادەنێتو ئەو مافە بە چ جۆرە مافێك دەزانێت.

بەڵام گرێو گۆڵو تەفسیر هەڵگرتنی مەقولەی ماف هەر بەمە کۆتایی نایەت. بەڕەسمیەت ناسینی مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووس‌دا بەمانای بەلێن‌دان بەئەنجامدانی چ کارێکی سیاسی‌یە؟ پەسەند کردنی سیستمێکی فیدراڵی لەحاڵەتی گرتنە دەستی دەسەڵاتی سیاسی، یان بەخشینی مافی جیابوونەوە بە "میللەت"انی نیشتەجێی وڵات؟ هاوپشتی‌و هاریکاری کردنی بزووتنەوە جودایی خوازەکان؟ ئایا بەڕەسمی ناسینی ئەم مافە بەمانای دانانی ئۆتۆماتیکی‌یانەی بزووتنەوە جودایی‌خوازەکانە لەڕیزی بزووتنەوە ئازادیخوازو پێشکەوتنخوازەکان‌دا؟ بێگومان ئەمە دەروازەیەکی ترە بۆ هاتنە ناوەوەی تەفسیری جۆراوجۆری تر. بۆ نموونە، تێڕوانینی لینین بۆ مەسەلەکە بەدروستی لەسەر مەبدەئی خۆلادان لەجیابوونەوە بنیات نراوەو مافی دیاریکردنی چارەنووس وەکو مافێکی "سلبی" سەیر دەکات. بە بۆچوونی لینین بەڕەسمی ناسینی مافی دیاریکردنی چارەنووس بەمانای ئەوەیە کە: یەکەم، کۆمۆنیستەکان دژی لکاندنی ئیجباری‌و "بەکارهێنانی زەبروزەنگ وەیان شێوازی ناعدیلانە"ن بۆ وابەستە هێشتنەوەی میللەتانو، دووەم، لەو بڕوایەدان کە ئەوە تەنها مافی خودی ئەو میللەتەیە کە سەبارەت بەجیابوونەوە یان جیانەبوونەوە بڕیار بدات. ئەم تێڕوانینە نیشاندەری ئەو ئامانجو دیدە کۆمۆنیستی‌و ئەنتەرناسیۆنالیستی‌یەیە کەئێمەش ڕێك بەم جۆرە بۆ داڕشتنی بەرنامە حزبی‌یەکانی پێشوو لەبەرچاومان گرتووە. بەڵام لەڕووی حقوقی‌یەوە ناڕۆشنی‌یەکان بەتەوای لەبەین نابات. دەکرێ بۆنموونە ئەوە بووترێ کە کۆمۆنیستەکان لەحاڵەتی بەڕەسمی نەناسینی مافی جیابوونەوە بۆ میللەتێکیشدا، دیسانەوە دژی بەکارهێنانی توندو تیژی‌و شێوازی ناعادیلانەن لەبەرامبەر خواستو بزووتنەوە سەربەخۆیی خوازەکانی جەماوەری خەڵکداو مەحکومی دەکەن. بەڵام لایەنی دووەمی ئەم تێگەیشتنە، پرسیارێکی گەورەتر دێنێتە پێشەوەو تاڕادەیەك دووبارە بەشی یەکەم ناڕۆشن دەکاتەوە. دەڵێ "خودی میللەتی جێ مەبەست دەبێ بڕیار بدات". زۆر چاکە. گریمان ناسنامەی میللی ئەو میللەتە دەکرێ دەستنیشان بکرێو ئیمکانی ئەوە هەیە کە ئەو خەڵكو لایەنانەی کە نابێت لەم بڕیاردانەدا دەخالەت بکەن دیاری بکرێن. بەڵام چۆن دەکرێ ئەوە دەستنیشان بکرێت، چجای ئەوەی تەزمین بکرێت، کە ئەو بڕیاری جیابوونەوەیە بڕیاری خودی ئەو میللەتە بووە. گرفتی ئەم فۆرمۆڵە لەوەدایە کە لەلایەك مەفهومێکی لە"ئیرادەی میللی" لەخۆیدا حەشار داوەو وەکو بەڵگە نەویست وەری‌گرتووە. کە بەمەش ئەم خۆشباوەڕی‌یە دێتە ئاراوە کە گوایە لەنێو هەموو مەسەلەکانی کۆمەڵگای بۆرژواییدا کە تیایدا ئیرادەو بەرژەوەندی‌یەکان چینایەتین، مەسەلەیەك هەیە بەناوی جیابوونەوەی میللەتانەوە کەدەکرێ لەودا ئیرادەیەکی گشتی‌و سەرووچینایەتی، کەئیتر نەك ئیرادەی چینی دەسەڵاتدار، بەڵکو ئیرادەی هەموو "میللەت"ـە، پەیدا بکرێو پیادە بکرێت. ئەمە لەڕووی تیۆری‌یەوە پاداشت کردنێکی ژێراوژێری ناسیۆنالیزمو بزووتنەوەی ناسیۆنالیستی‌یە. بەڵام لەلایەکی ترەوە ئەم تێڕوانینە دەرگای باس لەهەردوو لاوە لەسەر ئەوە بەکراوەیی ئەهێڵێتەوە کە ئایا ئەم بڕیارەی کە دراوە (بەقازانج یان لەدژی جیابوونەوە) بڕیاری خودی ئەو میللەتە بووە یان نا. ئەو پرۆسەیەی کە تیایدا بڕیاری "خودی میللەت"ەکە معلوم ئەبێت‌و

جێئەکەویێت چی‌یە؟ بۆ نموونە چۆن دەکرێ لەوە بکۆڵینەوەو بیسەلمێنین کە جیابوونەوەکانی ئەم دوایی‌یە لە وڵاتانی بالتیك یان چیکۆسلۆفاکیا ڕەنگدانەوەی ئیرادەی خودی میللەتە جیابووەوەکان‌و بڕیارێکی مەشروع‌و ڕەسەنی ئەوان بووە یان نا؟

ئەو پرسیارەی کە چ کەسێك بڕیار لەسەر ڕەسەنایەتی‌و ڕاست‌و دروستی پرۆسەی ڕەئی‌دانی میللەتێك لەسەر جیابوونەوەو جیانەبوونەوە دەدات، دووبارە باسی مافی دیاریکردنی چارەنووس دەگێڕێتەوە بۆ خاڵی سەرەتا. ئایا دەخالەتی دەوڵەتی مەرکەزی یان کۆمۆنیستەکان وەیان تەنانەت جەماوەری خەڵکی "میللەتی سەردەست" لەداوەری کردن لەسەر ڕەسەنایەتی حقوقی‌ی بڕیاری "میللەتی ژێردەست" لەگەڵ بەڕەسمی‌ناسینی مافی میللەتان لە دیاریکردنی چارەنووسدا ناکۆك نی‌یە؟ وە لەبەرامبەر ئەمەشدا، ئایا چاوپۆشی کردن لەم پرۆسەیەو دەخالەت نەکردن تیایدا لەواقعدا بەمانای پاشگەز بوونەوە لە "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیان"و جێگرتنەوەی بە "مافی ناسۆنالیزم لەدیاریکردنی چارەنووسی میللەتان"دا نابێت؟ هەر لەم پرسیارەدا بەئەندازەی پێویست کەرەسە بۆ جەنگێکی تری میللی وجودی هەیە.

سەرەنجام دەبێ ئەوە وەبیر بهێنینەوە کە پرۆسەی نیشاندانی ئیرادەی میللەتێك، کە ڕیفراندۆم‌و گەڕانەوە بۆ ڕای گشتی تەنها یەکێك لە شێوازەکانێتی، بەهەرحاڵ پرۆسەیەکی فۆرماڵی‌و حقوقی‌یە. چ بەو جۆرە بێت کە لە وڵاتانی بالتیکدا ڕوویداوەو حزبە ڕاستە توندڕەوەکان بە پشتیوانی شەپۆلی تەبلیغاتی‌ی خەفەکەری غەرب‌و بە زەوتکردنی مافی دەنگدان لەنزیکەی نیوەی دانیشتووان سەربەخۆیی‌یان عەمەلی کردەوە یاخود ڕیفراندۆمێکی ئازادانەو بەدوور لە فشارو تۆقاندنی چاوەڕوان نەکراو ببێتە مایەی بڕیارێکی وا، بەهەرحاڵ هیچ کام لەم دوو حاڵەتە بۆ کۆمۆنیستەکان نابنە نموونەیەکی ماددی لەوەگەڕخستنی ئیرادەی واقعی‌ی جەماوەری خەڵکی زەحمەتکێش لەچارەنووسی خۆیاندا. ووشەو عیباراتی وەك "ماف"، "بڕیاری ئازادانەی خودی میللەت"و شتی لەم بابەتە ئەم ڕاستی‌یە پەردە پۆش دەکەن کە ئەوەی بەعەمەلی خەریکە ڕوو دەدات، تەنانەت لە دیموکراتیك ترین پرۆسەکانیشدا، نەك بەدیهاتنی یەکێك لەمافە ڕەهاو هەمیشە موعتەبەرەکانی ئینسانەکان، وەکو ئازادی ڕادەربڕین یان مافی تەلاق، بەڵکو هەڵبژاردنێکە لەنێوان سیناریۆ جۆراوجۆرە بۆرژوایی‌یەکان بۆ ڕێکخستنی ئیداری‌و ئارایشتی ئایدۆلۆژیکی کۆمەڵگاو، ئینسانەکان لەم پرۆسەیەدا وەکو تاکەکانی یەك "میللەت"و لەسەر بنەمای ناسنامەیەکی درۆیینەو هۆشیاری‌یەکی ئاوەژوو بەشداری دەکەن. ڕەنگە لەم یان لەو حاڵەتی دیاریکراودا پیادەکردنی مافی دیاریکردنی چارەنووس ژیانی ماددی زۆرێك لەئینسانەکان بۆ دەورانێك کەم دەردەسەری‌تر بکات. بەڵام ناوبردنی ئەم ئاڵوگۆڕانەو باسکردنیان لەقاڵبی مەقولاتێکی وەك ماف‌و ئازادی‌و وەگەڕخستنی ئیرادە، ماهییەتی مەرجدارو چینایەتی پرۆسەکە پەردەپۆش دەکات. بێگومان بۆ کۆمۆنیستێك بەڕەسمیەت ناسینی مافی دیاریکردنی چارەنووسی میللەتان بەپێی مەنتق بەمانای هەمان ئەو ئەرك‌و بەڵێنانە نابێت کە بەدوای بەڕەسمیەت ناسینی ئەو مافانەی کە ڕاستەوخۆ لەئامانجە ئینسانی‌و

یەکسانیخوازیی‌یەکانی کۆمۆنیزمەوە سەرچاوە دەگرن. بەبڕوای من ڕوونکردنەوەی شێوازی مامەڵەی کۆمۆنیستەکان لەگەڵ سەربەخۆیی‌خوازیی میللی‌دا لەژێر ناوی "بەڕەسمیەت ناسین"ی جۆرێك لە "ماف"و هەربەم پێیەش دانانی ئەم مەسەلەیە لەڕیزی ئەو مافانەی کەبۆ بەدیهێنانیان لەکۆمەڵگادا خەبات دەکەین، زۆرتر لەوەی ڕۆشنگەری‌یەك بەدی‌بێنێ دەبێتە مایەی ناڕۆشنی‌و بەدحاڵی بوون.

3– وە سەرەنجام دەگەینە مەقولەی میللەت. میللەت چی‌یە؟ ئەمە لەو پرسیارانەیە کە لەبەرئەوەی لێیان نەپرسیوین پێمان وایە وەلامەکانیان ئەزانین. ڕاستی‌یەکەی ئەوەیە کە میللەتان، یان میللەت، ناڕۆشنترین‌و پڕگرێ‌وگۆڵترین بەشی ئەم فۆرمۆڵەیەیە. ڕەخنە لە مەقولەی میللەت، تەوەرەیەکی ئەسڵی‌ی باسەکەی منە لەم نووسراوەیەداو بەشێوەیەکی سەرەکی لەبەشی داهاتوودا دەچمە سەری. بەلام لێرەدا بۆ تەواو کردنی ئەو چاوخشاندنەوەیە گشتی‌یەمان بە بەشەکانی فۆرمۆڵەی مافی دیاریکردنی چارەنووس‌دا، بەبێ تەفسیلات‌و بەڵگە هێنانەوە ئامازەیەکی کورت بە ناکۆکی میحوەری‌ی ئەم مەقولەیە دەکەم.

بگەڕێینەوە سەر نموونەی مافی تەلاق. نموونەیەکی ڕۆشنە. جیاوازی مافی جیابوونەوەی میللەتان لەگەڵ مافی تەلاق‌دا ئەوەیە کەبەپێچەوانەی تەلاقەوە کەتیایدا هەردوولا بوونەوەری حەقیقی‌و لەڕووی ناسنامەیی‌یەوە دیاریکراوو مەلموسن، ناسنامەیان لەکات‌و شوێندا بەردەوامی‌ی هەیە، لەبارەی مافی میللەتانەوە ناکرێ لێکدانەوەیەکی لەم چەشنە لە دیاریکراوبوون‌و بابەتی بوون‌و بەردەوامیی ناسنامەی دوو تەرەف بەدەستەوە بدرێ. مەعلوم نی‌یە کە مافی جیابوونەوە خەریکە دەدرێتە چ‌بوونەوەرێك. زۆر هەوڵی بێ‌هودە دراوە بۆ داڕشتنی پێناسەیەك بۆ میللەت. لێکدانەوە ئەبجەکتیڤەکان، کە ئامازە بۆ هەندێ فاکتەری وەك بوونی زمان، کات، مێژوو، عورف‌و عادەت‌و نەرێت‌و شتی تری لەم بابەتەی هاوبەش دەکەن، وە لێکدانەوە سەبجەکتیڤەکان کە بەشێوەیەك لەشێوەکان ئینتمای میللی بەبەرهەمی هەلبژاردن‌و بڕیاردانی خودی جەماوەری خەڵك دادەنێن. هەموو ئەم پێناسانە کاتێك لەگەڵ دەستەبندی‌یە میللی‌یە واقعی‌یەکانی دنیادا بەراورد دەکەین نادروستی‌و نەهاتنەوەیان لەگەڵ ئەوەی کە لەواقعدا هەیە ئاشکرا دەبێت.

میللەت مەقولەیەکی دیاریکراوذی‌یە کە بەسادەیی بکرێ پێناسە بکرێت‌و بناسرێتەوە. ئەم نادیاریکراوی‌یە دەکرێ لەئاستی جیاجیادا شی‌بکرێتەوە. ئینتمای میللی، ناکرێ بۆ نەژادو تەنانەت بۆ ڕەگەزیش_بگێڕدرێتەوە. ناکرێ بگێڕدرێتەوە بۆ تایبەتمەندی‌یە بایۆلۆژی‌یەکانی بەشەر، بەبوون‌و ژیان لەسەر یەك نیشتمان دیاری ناکرێت. میللەت‌و ئینتمای میللی، زمانی هاوبەش نی‌یە، عورف‌و عادەتی هاوبەش نی‌یە، ئەزەلی نی‌یە، ئەبەدی نی‌یە، بەرهەمی مێژووە، بەوجود دێت‌و لەناو دەچێت، دەگۆڕێت‌و سەرلەنوێ پێناسە دەکرێتەوە. لەڕووی فیزیکی‌یەوە، میللەت بوونەوەرێکی تاقانەی خاوەن یەك جەستەو یەك هۆش نی‌یە، بوونەرێکی ئاوێتەیە لە تاك تاکێکی جیاجیاو نەوەی جۆراوجۆرو هەمیشە لەحاڵی ئاڵوگۆڕی ئینسانەکان. تائەم ساتە

پێناسەیەك لە میللەت بەدەستەوە نەدراوە کە بتوانێ ناسنامەی هاوبەشی میللی بەشێوەیەکی ئەبجەکتیڤ، لەسەر بنەمای کۆمەلێك تایبەتمەندی مەلموسو تەفسیر هەڵنەگر بەیان بکات. هەرکام لەو فاکتەرانەی سەرەوە یاخود هەرکۆمەلێکلەوانە وەکو زمانی هاوبەش، مێژووو فەرهەنگی هاوبەش، نیشتمانی هاوبەشو...تاد بکەینە پێوەرو بناغە، ئەگەر هەندێك لیێ قووڵ ببینەوە، ئەبینین کە ئیستسناکان لە قاعیدە گشتییەکان زۆرترنو پەی بە زهنی بوونو هەڕەمەکی بوونی هەموو دەستەبەندییە میللییەکانو تەنانەت خودی فاکتەرەکانیش دەبەین. لەنێو هەموو ئەم ناسنامانەی کەبەدرێژایی مێژوو بۆ دەستەبەندیکردنی ئینسانەکان داتاشراون، لە ئینتمای خوێنی، قەبیلەیی، قەومی، جنسیو نەژادیو ...تاد، میللەت لە هەمووان شلۆکتر، نادیاریکراوتر، بیێپاساوترو زهنیترو لەڕووی مێژووییەوە مەرجدارترە.

ئینتمای میللی بەپێچەوانەی جنسی ئینسانەکانەوە خولقاوی سروشت نییە، خولقاوی کۆمەڵگاو مێژووی ئینسانە. ئینتمای میللی لەم ڕوانگەیەوە لە ئایین دەچێت. بەڵام بەپێچەوانەی ئینتمای دینییەوە، ئینتمای میللی تەنانەت لەئاستێکی فۆرماڵییشدا شتێك نییە کە خۆت هەڵیبژێریو دیاری بکەیت. وەك تاکێك ناتوانیت بە میللەتێکی تایبەتەوە پەیوەست بیت، یاخود لیێ دابڕێیت. (هەرچەندە بەشێك لەتوێژەوەرەکانی میللەتو میللەت چێتی تێڕوانینێکی سەبجەکتیڤی لەم چەشنەیان لەم مەقولەیە بەدەستەوە داوە). ئەم تایبەتمەندییە، کارایيو تونایەکی سیاسی سەرسوڕهێنەر بە میللەتو ئینتمای میللی دەبەخشێ. کۆتێکە لەگەردنی جەماوەری فراوانی خەڵك کە هیچ کەسێك نازانێ لەکوێوە هاتووەو ناتوانێ بەشوێن سەرچاوەکەیدا بگەڕێو بەم حاڵەشەوە بوونی ئەوەندە شتێکی سروشتیو بەڵگەنەویستە کە هەمووان بەبەشێك لە پەیکەرو بوونی خۆیانی دەزانن. بەڵام نەوەی ئێمە شانسیئەوەی پێ بڕاوە کە لەماوەی ژیانی خۆیدا بەشێوەیەکی ڕۆژانە دروست بوونی میللەتی تازەو بیێئیعتباریی مەقولاتە میللییەکانی پێشوو بەچاوی خۆی ببینێو هەربەم بۆنەیەوە دەتوانێ ناسنامەی میللی وەك بەرهەمێکی ئابووری سیاسی ببینێتو، تەنانەت ڕەخنەشی لیێبگرێت. ئینتمای میللی قاڵبێکە بۆ دەستەبەندیکردنو ئارایشتدان بە ئینسانەکان لەپەیوەند بەبەرهەمهێنانو ڕێکخستنی سیاسی کۆمەڵگاوە. میللەت بەمانای کۆی ئەو ئەفرادانە نییە کە یەك ئینتمای میللییان هەیە، بەپێچەوانەوە، ئینتمای میللی فەرد بەرئەنجامی سەپاندنی ناسنامەی میللی کۆیە بەسەر ئەودا. ئەوە میللەتەکان نین کە جودا دەبنەوە یان پێکەوە دەلکێن، بەڵکو ئەوە پێکەوە لکانو جیابوونەوە داسەپاوەکانە بەسەر جەماوەری ئینسانەکاندا کە میللەتەکان پێکدەهێنێ. ناسیۆنالیزم بەرهەمی سیاسیو ئایدۆلۆژیکیی میللەتان نییە، بەپێچەوانەوە، ئەوە میللەتانن کە بەرهەمی ناسیۆنالیزمن.

هەروەك وتم دەبێ باسی دوورو درێژتر لەسەر ڕەخنەگرتن لە ناسنامەی میللی هەڵگرم بۆ بەشی دواتر. لێرەدا هەرئەوەندە پێویست بوو ئاماژە بۆ ئەوە بکرێ کە مەقولەی میللەت کە تەوەرەی فۆرمۆڵەی "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا" پێکدەهێنێ،

مەقولەیەکی نادیاریکراوو نائۆبجەکتیڤە. ئەمەش بەو مانایە نییە کە ئینتمای میللیو ناسنامەی میللی نامادديو خەیاڵییە. بەڵکو بەو مانایەیە کە لەهەر بڕگەیەکدا، بەجیاوازو دابڕاو لە دەورەی مێژوویيو ڕەوەندە سیاسییەکانو هاوسەنگییە ئایدۆلۆژییەکان لەکۆمەڵگادا قابیلی پێناسەکردن نییە. میللەت مەقولەیەکی ڕەهاو سەربەخۆ نییە. بەرهەمێکی ناجێگیرو هەمیشە لەحاڵی ئاڵوگۆڕی قەڵەمڕەوی سیاسەتە. لەبەرئەمە، مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا لەوە ناڕۆشنترو نادیاریکراوترە کە وەك مەبدەئیکی جێگیری سیاسیو بەرنامەیی تەماشا بکرێت.

بەلەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە پێشتر باسکرا، ئەگەر مانای ژێرەوەی ئەم فۆرموڵە بە بنەما وەربگرین، بەڕەسمییەت ناسینی مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووس‌دا دەکاتە ئەوەی کە مافی بڕیاردانی یەكلایەنە بۆ پێکهێنانی دەوڵەتی سەربەخۆ بدرێ بەهەر کۆمەڵە خەڵکێك کەخۆیان، یان لایەنێك لەجیاتی ئەوان، ئیدعای ناسنامەیەکی میللی سەربەخۆ بکات. بەزەحمەت دەکرێت ئەمە بە مەبدەئێکی ئازادیخوازانەی کۆمۆنیستی دابنرێت.

ڕاستییەکەی ئەوەیە کە بۆ کۆمۆنیستەکان "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا" ئاماژە بە شتێك دەکات کە جیاوازە لەوەی ووشەکان بەیانی دەکەن، وە ئێمە وەکو کۆمۆنیست ڕێك تەنها لەو مانا نادیارەی ئەم فۆرموڵەدایە کە بەڕاستی سوودمەندین. بەڕەسمییەت ناسینی مافی دەستەبەندییە میللیو قەومییەکان لەوەی هەریەکە وڵاتی خۆی دروست بکات، لەڕوانگەی منەوە مەبدەئێکی پرەنسیپیی کۆمۆنیستەکان نییە، تەنانەت ئەگەر لێکدانەوە مینیمالیستیو بەبڕوای من دروستەکەی لینینیش لەمەڕ ئەو ئەرکانەی لە ئەنجامی ئەم بەڕەسمییەت ناسینەدا ئەکەوێتە سەرشانمان قبووڵ بکەین. بەڵام نە بۆ لینینو نەبۆ ئێمەش ڕووی دەرەوەی ئەم فۆرمۆلبەندییەو ئەو ئەرکە حقوقییانەی لێی دەکەوێتەوە ئەسڵی مەسەلەکە نییە. شیعاری مافی دیاریکردنی چارەنووس فۆرمۆلێکە بۆ وەستانەوەی کۆمۆنیستەکان لەبەرامبەر ڕاستییەکی تاڵی مێژووییو زەمانەت کردنی کەم دەردیسەریترین ڕێگا بۆ وەلانانی لەڕێڕەوی خەبات لەپێناو ڕزگاریو ئازادی ئینسانەکاندا. ئەم ڕاستییە تاڵە، ستەمی میللییە کە فۆرموڵی مافی دیاریکردنی چارەنووس تەنانەت ئاماژەیەکیشی پێناکات. دەوری ئەم فۆرموڵە بۆ لینینو بەلشەفیزمو بۆ ئێمە بریتییە لە ڕێخۆشکردن بۆ خەبات لەپێناوی یەکێتی چینایەتی لەبەرامبەر تەفرەقەی میللی، خەبات لەدژی ستەمو هەڵاواردنی میللی، وە ڕێگرتن لە بڵاوبوونەوەی ژەهراوی نەتەوەپەرستی لەنێو ڕیزەکانی بزووتنەوەی چینی کرێکاردا. ئەمڕۆ، لەڕۆژگارێکدا کە ئەم تەفرەقەیە حوکم دەکاتو هەوڵی ئێمە لەپێناوی یەکێتی کرێکاراندا هەولێکی دژە ڕەوەندە، لەڕۆژگارێکدا کە میللەت پەرستیو میللەت داتاشین لەوپەڕی دنیاو لەپێش هەمووشیانەوە لەناوجەرگەی ئەوروپادا ملیۆنەها ئینسان خەڵتانی خوێنو بێخانەو لانە دەکات، لەڕۆژگارێکدا کە جیهانی بوونی بەرهەمهێنان، ناوەڕۆك پووچیی ئینتمای میللیو پەیوەندی لێك دانەبڕاوی "چارەنووس"ی خەڵکی هەموو دنیای هێناوەتە بەرچاوی ئەوان،

مەرجی خەباتی ڕاستەقینە لەدژی ستەمی میللیو تەفرەقەی میللی، گرتنەدەستی شیعارێکە کەخودی میتۆدۆلۆجیای میللەتو "چارەنووس"ە میللییە جیاوازەکان بەهێز نەکات. ئەگەر فۆرمۆڵی مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووس خۆیاندا ڕۆژگارێک بەکاربردنێکی ئاوا کارسازی بۆ بزووتنەوەی کۆمۆنیستی هەبووە، ئەوا ئەمڕۆ، لەدەورەیەکی تری ژیانی مەقولەی میللەتدا، ئەم فۆرمۆڵە جگەلە هەگبەیەک لەناکۆکیو ناڕۆشنیو تەخشانو پەخشان کردنی خۆشباروەڕی شتێکی تر نییە.

بەشی دووەم:

"لیستەی ستالین"

بەشی یەکەمی ئەم نووسینەمان بە چاوخشاندنەوەیەکی خێرا بەسەر فۆرمۆڵەی "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا" دەست پێکرد. دیارە مەبەستمان هەللاجیکردنی ئەم فۆرمۆڵەیە نەبوو، بەڵکو مەبەستمان ئەوە بوو کە گۆشەیەك لەو ناکۆکیو ناڕۆشنییانە بخەینە ڕوو کە سەرتاپای باسی میللەتو میللەتگەرایی داگرتووە. لەکۆتایی بەشی پێشوودا گەیشتینە سەر مەقولەی "میللەت". بەڕای من گرێ سەرەکییەکە لەم مەقولەیەدایە. مەقولەی میللەت، نەك تەنها لەبیرکردنەوەی چەپ وەیان لەپێوانە بەرنامەییە کۆمۆنیستییەکانی تائێستای سەبارەت بەمەسەلەی میللیدا، بەڵکو لەبەشی هەرەزۆری ئەو شتەی کە کۆمەڵگای ئەمڕۆ وەکو مێژووی خۆی وەیان وەکو ناسنامەو وجودی کۆمەڵایەتی خۆی سەیری دەکات، بووەتە سەرچاوەی سەرلێشێواوییەکی قووڵو لنگەوقوچییەکی بنەڕەتیی لە توێژینەوەو بیرکردنەوەدا.

نیشاندانی ئەوەی کە ڕێبازە باڵادەستەکانی زانستە کۆمەڵایەتییەکانو تیۆری سیاسیو، هەندێ جار تەنانەت زانستە ماتماتیكو سروشتییەکانیش لەکۆتایی سەدەی بیستەمدا تا چ ڕادەیەك تێکەڵ بە خورافەو ئەفسانەن، کارێکی زۆر دژوار نییە. ئەوەی کە مرۆڤی کۆتایی سەدەی بیستەم، بەتایبەت لەزمانی ئەندێشمەندە ڕەسمییەکانییەوە، سەرهەڵدانی خۆی، فەلسەفەی ژیانی خۆی، هۆی کردە فەردیو جمعییەکانی خۆی، سەرچاوەی بەختەوەریو بەدبەختی، یاخود خۆشگوزەرانیو بێبەشییەکانی خۆیو ...تاد، چۆنو بە چ مەقولاتێك لێك دەداتەوە، بێگومان دەبێتە مایەی گاڵتەجاڕیی نەوەکانی داهاتوو. هەڵبەتە هەندێك لەم خورافاتانە تەمەنیان بەسەر چووە. ئەمڕۆ، بۆنموونە، سەرەڕای شەپۆلی پاشەوپاش گەڕانەوەی دژایەتی کردنی عیلمانیەتو ڕەونەق پەیداکردنەوەی سەرلەنوێی بنەو بارگەی دین، هێشتا گێڕانەوەی "خوا"، لانی کەم خوای دینیی، بۆ زانکۆکانو توێژینەوە زانستییەکان، عەمەلی نییە. بەڵام ڕێچکەی ڕەسمیی لێکدانەوە زانستییەکانی دنیای هاوچەرخ، بەتایبەتی لەهەندێ ڕشتەی وەك تیۆری سیاسی، ئابووری، کۆمەڵناسیو دەروونناسیدا پشتی بەکۆمەڵێك مەقولەو بدیهییات بەستووە کە بەهەمان ڕادە خورافیو ناحەقیقین. مەقولەی میللەت یەکێکە لە گرنگترینیان.

میللەت چی‌یە؟

ئەمە خاڵی دەست‌پێ‌کردنی گەلێك لەتوێژینەوەکانە لەسەر میللەت‌و میللەتگەرایی. لەسەرەتاوە وا دێتە بەرچاو کە گرفتی سەرەکی، دژواری‌ی بەدەستەوەدانی پێناسەیەکی زانستی‌یە، وەیان پێناسەیەك کە هەموو لایەك لەسەری کۆك بن. ئەوە ڕاستە کە بەدەستەوەدانی پێناسەیەکی پوختەو پاراو لە مەقولەی میللەت، لەسەر بناغەی کۆمەڵێك تایبەتمەندی ماددی‌و مەلموس (وەك زمانی هاوبەش، نیشتمانی هاوبەش، خوو نەریتی هاوبەش‌و ...تاد) کە بەپشت بەستن پێ‌ی میللەتە ڕەسەنەکانی جیهان لە میللەتە ساختەکان جیا بکرێنەوە، کامەی میللەت بێت تیایدا بگونجێت‌و ئەوەی میللەت نەبێت نەگونجێت، تا ئەمڕۆ لەتوانای زاناو سیاسەتمەدارەکاندا نەبووە. ستالین، تەنانەت بە دان پێیانانی نەیارە سیاسی‌و مەکتەبی‌یەکانیشی، لەڕیزی ئەو کەسانەیە کە لیستێکی تاڕادەیەك هەمەگیریان لەو تایبەتمەندی‌یانە کۆکردۆتەوە کە میللەتان لێك جیا دەکاتەوە. بەڵام، هەروەك دواتر ئەیبینین، ئەو لیستانەی کە تایبەتمەندی‌یەکانی میللەتانیان دەست‌نیشان کردووە، تەنانەت لە لیستە هەمەگیرو ستالینی‌و میکانیکی‌یەکەشیدا، نەیانتوانیوە هەر ئەم میللەتانەی کە بەواقعی لەجیهاندا هەن بەدروستی دەستەبەندی بکەن‌و لە زۆربەی ئەم لیستانەدا ئیستسناکان زۆرترن لەوانەی کە قاعیدەکە دەیانگرێتەوە.

بەڵام بەبڕوای من گرفتەکە لە دژواری‌ی پێناسەکردنی میللەتدا نی‌یە. لەبارەی دوو بەشەکەی تری فۆرمۆڵەی "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا" ڕەنگە بکرێ بە پێناسەیەکی دروست یان بەهەرحاڵ بەرێککەوتن لەسەر پێناسەیەکی دیاریکراو، گرێیەك لەمەسەلەکە بکرێتەوە. بۆ نموونە دەکرێ لەسەر ئەوە ڕێك بکەوین کە دیاریکردنی چارەنووس لەفۆرمۆڵبەندی‌یەکەی ئێمەدا بەمانای پێکهێنانی دەوڵەتێکی سەربەخۆیەو "بەڕەسمی ناسینی" ئەم مافە هەر ئەو مانا سلبی‌و لانی کەمەی هەیە کە لینین مەبەستی بوو. بەڵام لەبارەی مەقولەی میللەتەوە بەبڕوای من ئەسڵی مەسەلەکە هەرگیز لێرەدا نی‌یە، بەڵکو هەنگاوێك لەپێشترە. گرفتەکە لێرەدایە کە ناکرێ پێناسەو لیستێك لە تایبەتمەندی‌یەکانی "میللەت" بەدەستەوە بدرێت (هەروەك ناتوانرێ لەبارەی "خوا" یان "سیمرغ"[*]ەوە ئەمە بکرێت) بەبێ ئەوەی کە لەپێشدا خودی بوونی ئەو سەلمێنرابێت یان وەکو بەڵگەنەویستێك سەیر کرابێت. شتێك دەتوانرێت بەپێ‌ی تایبەتمەندی‌یەکانی پێناسە بکرێت، کەخۆی بەرلە پێناسەکەی ئێمەو سەربەخۆ لەپێناسەکەی ئێمە وجودی هەبێت. ئەگەر ئەو دیاردەیە یان ئەو شتە، سەربەخۆ لەپێناسەکەی ئێمە وجودی نەبێت، ئەوکاتە هەوڵی ئێمە بۆ پێناسەکردنی خەسڵەت‌و تایبەتمەندی‌یەکانی، لەڕاستیدا هەوڵێکە بۆ خولقاندنی. پێناسەکردنی تایبەتمەندی‌یەکانی خوا،

[*] سیمرغ، باڵندەیەکی ئەفسانەیی‌یە–وەرگێر.

هەوڵێکی زانستی نی‌یە، بەڵکو کارێکی دینی‌یە، وە بەم پی‌ێیە سیاسی‌یە، بۆ خوڵقاندنی خوڵقێنەریکی بالادەستو بەتوانا لە زەینو ژیانی خەڵکیدا. ژماردنی خەسڵەتەکانی دێوو درنجو بوونەوەرە ئەفسانەیی‌یەکان، هەوڵێکە بۆ دروستکردنی وێنەی ئەمانە لە مێشکی گوێگرداو لەم ڕێگایەوە کاریگەری دانان لەسەر ژیانو کردەوەی ئەوان. پێناسەکردنی میللەتو تایبەتمەندی‌یەکانی میللەتیش، هەوڵێکی زانستی نی‌یە بۆ ناسینو وەسفکردنی بابەتی‌یانەی بوونەوەرێکی خارجیو مەلموس، بەڵکو دەخالەتێکی چالاکو زاتی‌یە لەپرۆسەی دروستبوونی میللەتو میللەتاندا. ئەمە کارێکی سیاسی‌یە. هەوڵە زانستیو ئەکادیمی‌یەکان بۆ دیاریکردنی تایبەتمەندی‌یەکانی میللەت، بەشێکو ساتێکە لە بزووتنەوەیەکی فراوانتری سیاسی بۆ خوڵقاندن وەیان هێشتنەوەو دەمەزەردکردنەوەی میللەتان. جیاوازی ئەم دووانە لەوەدایە کە ئەگەر دین سەرەنجام ناتوانیٚ خودایەك لەدەرەوەی مێشكو بیروباوەڕی خەڵکی‌دا بخولقێنیٚ، ئەوا میللەتسازی‌ی، واتە "پێناسە"کردنی "میللەت" بەمانا سیاسی‌و پراکتیکی‌یەکەی ئەم ووشەیە، لەزۆر حاڵەتدا بەواقعی دەبێتە هۆی پێکهێنانی دەستەبەندی‌یە ماددی‌یە میللی‌یەکان لەنێوان خەڵکی‌دا.

تێگەیشتنی زاڵ بەسەر زەینی گشتی‌ی، بەسەر بیرکردنەوەی ئەکادیمی، بەسەر چەپی ناسراو بەکۆمۆنیستو تەنانەت بەسەر بەشی هەرە زۆری بزووتنەوەی کۆمۆنیستی کرێکاری‌ی تائێستادا، ئەم لنگەوقوچی‌یەی لەخۆیدا حەشارداوە. تەنانەت لەدەروونی چەپو بزووتنەوەی کۆمۆنیستی تائێستادا، ئینتماو ناسنامەی میللی کەسەکان، هەروەکو جنسی ئەوان، بە تایبەتمەندی‌یەکی بابەتی‌و دراوو گومان هەڵنەگر دەژمێردرێت (ئەوەی کە جنسو جیاوازی جنسی‌ی بووەتە کوڵەکەیەکی ناسنامەو خۆناسی‌ی کۆمەڵایەتی کەسەکان، ئەمەش خۆی بەرهەرمێکی مێژوویی کۆمەڵگا چینایەتی‌یەکانی تائێستایەو جێگای ڕەخنەیەو لێرەدا ناچمە سەری).

لێرەدا من تەنانەت مەبەستم لەو مەیلە جۆراوجۆرانە نی‌یە لە مێژووی کۆمۆنیزمدا کە چەند جۆرێکی تایبەتیان لە ناسیۆنالیزمو نەژادی قەومی‌و نیشتمانپەروەری تەقدیس کردووەو لە کۆمۆنیزمەکەی خۆیان بارکردووە. کۆمۆنیزمی ڕوسی‌و چینی‌و جیهان سی‌ێیەمی، کۆمۆنیزمی دژی مۆنۆپۆڵی‌و دژی ئەمپریالیستی‌و دژی یانکی‌و کۆمۆنیزمی سوسیال دیموکراتیك-سەندیکایی‌و چەپی نوی‌ی غەربی‌ی کەلەسەر وێرانەی شۆڕشی ئۆکتۆبەر سەوز بوون، هەموویان زیاتر لەوەی کە ڕەنگوبۆی ئەنتەرناسیۆنالیزمیان پێوە بێت، داتاشراوی ناسیۆنالیزمو ناسیۆنال ڕیفۆرمیزم بوون.

لە ئێراندا، گشت چەپی تەقلیدی، لە حزبی تودەی پێری‌ێوە، تا فیدایی‌و ڕاەکاگرو هێڵی سی‌ێی دوێنی‌ێو چەپە تازە دیموکراتە "پاش- جەنگی ساردی"یەکان، هەموویان لەسەر زەمینەیەکی بەهێزی ناسیۆنالیستی‌و نیشتمان پەروەرانە سەوز بوون. کە نەتەنها قبووڵ کردنی مەقولەی میللەت وەکو واقعیەتێکی بابەتی‌ی دەرەکی بەڵکو تقدیس کردنی‌و بیناکردنی هەموو

وجودی سیاسی خۆی لەسەری، لە تایبەتمەندی‌یە سەرەکی‌یەکانێتی. میللەت، بۆ ئەم ڕەوتانە، چوارچێوەیەکی گشتی‌یە کە خەڵکی وڵاتێك پێش هەر دابەشبوونێکی تر، بەوێنەی چینەکانو...تاد، تیایدا کۆدەبنەوە. کرێکارو بۆرژواو ژنو پیاوو ڕەشو سپی، هەژارو دەوڵەمەندو پیرو لاو، بەقسەی ئەوان تەقسیماتی ناوخۆیی یەك میللەتێکنو بەشە جیاجیاکانی ئەو پێك دەهێنن. عیبارەتی قێزەونی "کرێکارانی وڵاتەکەمان" کە ڕازێنەرەوەی تەقریبەن هەموو وتارە "کرێکاری"یەکانی گروپەکانی سەربەم تەقلیدە سیاسی‌یەیە، یان پێ‌داگرتنی ناسیۆنالیستی‌یانە بۆ ناوبردنی ئەو کرێکارەی کە لە تاران لەدایك بووەو هەشت ساڵ پێشینەی کاری لە کۆمپانیای مارسیدس بێنز هەیە لە خودی ئەڵمانیا، بە "کرێکاری دوور خراوەی ئێرانی"، هەموویان نیشانەی لەپێشتر بوونی تحلیلی‌و عاتیفی مەقولەی میللەتن لەباقی دابەشبوونە واقعی‌و دراوەکانی جەماوەری خەڵك.

سەیر لەوەدایە کە بۆ زۆربەیان ئاستی دووەمی لێکدانەوە، لەدوای میللەت، هێشتا چینەکان نی‌یە. بەڵکو "گەلان"ە. گەل لەم تێڕوانینەدا میللەتێکە بێ‌دەوڵەت، بێ‌هێزو زۆرجار ستەم لێکراو، لەناو میللەتێکی تردا. بۆ چەپی ئێران مەقولەی "گەلان" سەرەنجام هاوتایە لەگەڵ هەست کردن بەبەزەیی‌و میهرەبانی‌و چاوپۆشی لێکردنێکی تایبەتیش. فەرهەنگو نەرێتی گەلان، ئەو نەرێتانەی کە ژمارەیەکی زۆر لە خەڵکی خودی ئەو گەلانە دەیانەوێ هەرچۆنێك بێت لەدەستی هەڵبێن، دەبێتە بەشێك لە فەرهەنگی شۆڕشگێڕانەی چەپی سەرتاسەری. ئەگەر وڵاتێك بەحوکمی پرۆسەی مێژوویی "فرە میللەت"و چەند گەلی‌ی ڕەخسا بێت، ئەو کاتە کرێکارانی دانیشتووی ئەو وڵاتە بۆ بەدەستهێنانی لانی کەمی هۆشیاری چینایەتی دەبێ بەسەر دوو ناسنامەی میللی‌دا باز بدەن. مەقولاتی وەك "کرێکارانی کورد"، "کرێکارانی بلوج"، "کرێکارانی ئازەری" چەند نموونەیەکی ترن لە مەقولاتی ناسۆنالیستی باو لە ئەدەبیاتی چەپی تەقلیدی‌ی ئێراندا.

بەهەرحاڵ هەروەك ئاماژەم بۆ کرد ئەمانە جێگای چەق بەستنی سەرنجی ئێمە نین لەم باسەدا. گرفتی ئەم ڕەوتانە تەحلیلی– تیۆریك نی‌یە. مەعریفی یان تیۆری نی‌یە. بەڵکو ناسۆنالیزمو میللەت پەرستی‌ی ئاگایانەی ئەوانە.

کێشەکە ئەوەیە کە لە تەقلیدی کۆمۆنیزمی ئەنتەرناسیۆنالیستی‌شدا تێگەیشتنی باو لە مەقولەی میللەتو ناسیۆنالیزم بەئەندازەی پێویست ڕەخنەگرانە نی‌یەو بەتایبەتی پەیوەندی نێوان میللەتو ناسیۆنالیزم لنگەوقوچ نیشان دەدرێت. لەم تێڕوانینەدا میللەت دیاردەیەکی دراو، بەڵگەنەویستو مەلموسە، وە ناسیۆنالیزم بەرهەمی فکری‌و سیاسی چەوتو بۆگەنی میللەتێکە. ناسیۆنالیزم خۆوشیاری‌یەکی چەوتە، کە چینە باڵادەستەکان تێدەکۆشن بەسەر ئەفرادەکانی میللەتێکدا زاڵی بکەن. ڕواڵەتی مەسەلەکە بۆ بەشی هەرەزۆری کۆمۆنیزمی ئەنتەرناسیۆنالیستی، خەبات بووە لەدژی ناسیۆنالیزمو پێشگرتن بە پەرەسەندنی نفوزی لەنێو میللەتێکدا. خودی میللەت، وەکو مەقولەیەك، وەکو دیاردەیەك، لەشوێنی خۆیدا ماوەتەوەو نە

جێگای پرسیارەو نە ڕەخنە. میللەت وەکو بوونەوەرێك چاوی لیٚدەکرێت کە بارێکی سیاسیو چینایەتی تایبەتی نییە. کۆمەڵێك لە ئینسانەکانن کە هاوبەشییان لە کۆمەڵێك تایبەتمەندی دیاریکراودا دەیانکاتە میللەتێك. کۆمەڵێك لە ئینسانەکان کە هەر بەم ئیعتبارە، وەکو میللەتێك، دەتوانن دەورێکی سەربەخۆو تایبەت بەخۆیان بگێڕن لەمێژووی کۆمەڵگای مرۆڤایەتیدا. دەتوانن خاوەنی ماف، خاوەنی دەوڵەت، خاوەنی سەربەخۆییو خاوەنی چارەنووسی تایبەتی خۆیان بن.

لە واقعدا پەیوەندییەکە بەپێچەوانەوەیە. ئەوە میللەتە کە بەرهەمو دەستکردی مێژوویی ناسیۆنالیزمە. ناسیۆنالیزم بەرلە میللەت وجودی هەیە. ئەگەر ئەم لێکدانەوەیە قبووڵ بکەین، ئەوکاتە یەکسەر ئەوە ڕۆشن دەبێتەوە کە خەباتی کۆمۆنیزم لەدژی ناسیۆنالیزم، سەرەنجام خەباتێك نییە لەسەر پاڵ پێوەنانی میللەتان بۆ ئەم یان ئەو خۆشیاریو کاری سیاسیو کۆمەڵایەتی، بەڵکو خەباتە لەسەر خودی ئینتما یان عدم ئینتمای میللی ئینسانەکان. لەسەر ڕەتکردنەوەو قبووڵ نەکردنی ناسنامەی میللی. سەرکەوتن بەسەر ناسیۆنالیزمدا، بەبیٚ تەحقیق کردنی گوزارێك لە مەقولەی میللەتو ناسنامەی میللی، ئیمکانی نییە. هەروەها ئەوە ڕۆشن دەبێتەوە کەچۆن فۆرمۆڵی بەرنامەیی "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا" بە شەخسیەت پیٚدانو ماددیەت پیٚدان بە مەقولەی میللەت، وەکو بوونەوەرێك کە پێشوەخت کۆمەڵێك مافی تایبەتی خۆی هەیە، بەکردەوە لەجیاتی ئەوەی هەڵوێستێکی تاکتیکی بێت بۆ پاشەکشەپیٚ کردنو پووچەڵ کردنەوەی ناسیۆنالیزم، دەبێتە بەڕەسمییەت ناسینێکی ستراتیجییانەی ناسنامەی میللیو بەمجۆرە زەربە دەدات لە مەسەلە واقعییەکەی خۆی.

ئەمانە ئەو بابەتانەیە کەدەبیٚ زیاتر لێیان وورد ببینەوە. بۆ ئەم مەبەستە دەبیٚ چەند هەنگاوێك بگەڕێینە دواوەو لە چاوگێڕانێك بەسەر ئەو تایبەتمەندیو پێکنەرانەوە دەستپیٚبکەین کە پێناسەی میللەت پێك دەهێنن.

"لیستەی ستالین":

ستالین تاقە کەسێك نییە کە پێناسەیەکی لە میللەتو لیستەیەکی لە تایبەتمەندییەکانی میللەت بەدەستەوە دابێت. بەڵام دەستپیٚکردن لە ستالینەوە لەو ڕووەوە بەکەڵکە کە یەکەم، بناغەی فۆرمۆڵبەندییەکەی ئەو لێکدانەوەیەکە کەچەپ لەگەڵیدا ئاشنایەو بمانەویٚو نەمانەویٚ کاریگەری لەسەری هەیە، دووەم، لیستەی ستالین لیستەیەکی تێکەڵەی کەم تازۆر هەمەگیرە کە سەرەکیترین ئەو تایبەتمەندییانەی لەخۆیدا کۆکردۆتەوە کە پێشینانی ئەو بۆ میللەتیان ژماردووە. ستالین تا ئەو پلەیە لە تێکەڵیی بەرهەمەند بووە کەبتوانیٚ کۆمەڵێك فاکتەر لەژێر چەتری یەك فۆرمۆڵو یەك تیئۆری سەبارەت بەمیللەت کۆبکاتەوە کە هەندێکیان تەنانەت لەگەڵ یەکتر ناکۆکن.

میللەت چی‌یە؟ بە بۆچوونی ستالین بە خەڵکێك دەوترێت میللەت کە *"لە ڕەوتێکی گەشەی مێژوویداو بەشێوەیەکی پایەدار، زمانێکی هاوبەش، نیشتمانێکی هاوبەش، ژیانێکی ئابووری هاوبەش، وە سیماو قاڵبێکی دەروونی‌ی هاوبەشیان گرتۆتە خۆ کە لە فەرهەنگێکی هاوبەشدا ڕەنگ دەداتەوە"* . هەڵبەتە ستالین ئەوەش وەبیردێنێتەوە کە میللەت وەکو بەرهەمێکی مێژوو، ئەبەدی‌و ئەزەلی نی‌یە، ئاڵوگۆڕی بەسەردا دێ‌و سەرەتاو کۆتایی‌یەکی هەیە. لە ڕوانگەی ستالینەوە، هیچ یەکێك لەم تایبەتمەندی‌یانە بەتەنهایی کافی نی‌یە بۆ ناودێر کردنی ئەم یان ئەو کۆمەڵ لە خەڵکی بە میللەت. بەڵام نەبوونی تەنها یەکێکیان کافی‌یە بۆئەوەی ناوی میللەتیان لیٚوەربگیرێتەوە. بەم مانۆڕە تحلیلی‌یە، ستالین، بەشێوەیەکی ناسەرکەوتووانە، هەوڵ ئەدات یەخەی خۆی لەم گرفتە دەرباز بکات کە بەپێ‌ی هەر تەنها دانەیەك لەو تایبەتمەندی‌یانە، پێکهاتەی میللی جیهان‌و لیستی میللەتانی واقعی، چ ئەو کاتەو چ ئەمڕۆ، شتێکی تری غەیری ئەو پێکهاتە کۆنکرێت‌و ئەمپریکی‌یە دەرئەچوو کە بەعەمەلی هەیە. ستالین خۆی ئەو نموونانە دەزانێ کە بەتەنها وەرگرتنی هەریەکێك لە تایبەتمەندی‌یەکانی ڕەت دەکەنەوەو جاروبار ناویشیان دەبات. بەڵام بەستنەوەی شایستەیی میللی بە بەهرەمەند بوون لە تێکڕای ئەم تایبەتمەندی‌یانە، نەتەنها کەموکوڕی هەرتاکە پێکنەرێك پڕناکاتەوە، بەڵکو نەهاتنەوەی پێناسەی میللەت لەگەڵ واقعییەتی کۆنکریتدا هەرچی زەقتر دەکاتەوە.

فاکتەری زمان، میللەت بوونی خەڵکی وڵاتە "پایەدارو لەمێژوودا شکڵ گرتوو"ە چەند زمانی‌یەکانی وەك سویسرا، بەلجیکا، وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکای ئەمڕۆ، کەنەدا، فەرەنسا، ئسپانیا، بریتانیاو، بەشی زۆری وڵاتانی قاڕەی ئەفریقیاو ئاسیا دەباتە ژێر پرسیارەوە. جێگای سەرنجە کە بۆ نموونە لەسەردەمی یەکێتی‌ی ئیتالیاو دروست بوونی میللەتی یەکپارچەی ئیتالیادا، تەنها دوو و نیو لەسەدی خەڵکی‌ی بەم زمانە قسەیان دەکرد کە ئەمڕۆ پێ‌ی دەڵێن ئیتالی. لەلایەکی ترەوە نەتەنها میللەتی چەند زمانی‌ی، بەڵکو زمانی چەند میللەتی‌یش لەدنیادا زۆرە. چاوگێڕانێکی خێرا بەسەر نەخشەی جیهاندا نیشانی دەدات کە مەودای بەکارهێنانی زمانی ئینگلیزی‌و فەرەنسی‌و ئسپانی وەکو زمانی یەکەم‌و "زمانی ماڵەوە"ی خەڵکی، چەندە فراوان‌و جیهانی‌یە.

ئەم تێبینی‌یانە تازە دوای ئەو گریمانەیە کە خودی مەقولەی زمان بکرێ بەدیقەتێکی زۆرەوە پێناسە بکرێت، کە لەئەمری واقدا وانی‌یە. بۆ نموونە دەکرێ بپرسین ئایا صربەکان‌و کرواتەکان بەدوو زمانی جیا قسە دەکەن؟ هەروەها، یەکێك لەو شتانەی کە لایەنگرانی پێکهێنانی کوردستانی یەکپارچە بۆ سەلماندنی میللەت بوونی کوردەکان پشتی پێ دەبەستن بوونی زمانی هاوبەشە، لەکاتێکدا هەندێك لە توێژەرەوە ڕۆژئاوایی‌یەکان بەپێچەوانەوە، پێك‌نەهاتنی تائێستای دەوڵەتی کوردستان دەگەڕێننەوە بۆ نەبوونی زمانێکی کوردی‌ی هاوبەش. ناسیۆنالیستێکی ئەڵمانی‌ی توندڕەو کە ئینتمای قەومی‌و هاوبەشی‌ی لەزماندا دەکاتە معیاری ناسنامەی میللی خۆی، دەبێ حەوسەڵەی ئەوەی هەبێت کە یەهودی‌یە ئەشکەنازی‌یەکان

كە بەزمانی یەدیش قسەدەكەن (كە لقێكە لە ئەڵمانیی كۆن) وەكو ئەڵمانیی ڕەسەن بەڕەسمی بناسێت.

فاكتەری زمان نە كۆمەكێكی ئەوتۆ بە لێكدانەوەكەی ستالین دەكاتو نە بەدەرك كردنی مەسەلەی میللەت.

مەقولەی نیشتمانیش، بەهەمان ڕادە ئاڵۆزە. نەتەنها قەومو میللەتە جیاجیاكان لەسەر نیشتمانی هاوبەش ژیاونو بەنۆرە فەرمانڕەواییان كردووەو یەكترییان بەملاو بەولادا كۆچ پێكردووە، بەڵكو بەزیاد بوونی ژمارەی دانیشتووانی دنیاو پەرەسەندنی جموجۆڵو هاتوچۆو كۆچی ئینسانەكان لە پانتایی جیهاندا، هەر پێناسەیەكی میللی كەلەسەر بناغەی هاوبەشیی لەنیشتماندا بنیات نرابێ دەبێ هەموو ساڵێك ئیعادە نەزەری تیا بكرێتەوە. درێژیو پانیی گۆی زەوی نەگۆڕە. بەڵام ئینسانەكان، ئەویش بە خێرایی جیاجیا لەنێو قەومو دینە جیاجیاكاندا، هەمیشە ژمارەیان زیادی كردووەو زیاد دەكات. لە زۆربەی كێشمەكێشە میللییەكانی ئەمڕۆدا، مشتومڕ لەسەر نیشتمانو دەعوای ئەرزی، مەوزوعێكی سەرەكییە كە بێنەوبردەی لەسەرە. فەلەستین نموونەیەكی بەرجەستەیە، بەڵام هەرگیز تەنها نموونە نییە. ئەو نیشتمانەی كە ناسیۆنالیزمی كورد چاوی لێیەتی، هەندێكی هەمان پلانی جێمەبەستی ناسیۆنالیزمی ئەرمەنییە. لەبەریەك هەڵوەشانەوەی یوگوسلافیاو ئەو كێشمەكێشەی كەلەسەر میللی كردنی هەر مەترێكی چوارگۆشە لە بۆسنی هێزەگۆڤین لەئارادایە، چەند نموونەیەكی زیندوو و حەیوحازری تری بەدەستەوە داوە. معیاری نیشتمان بەتایبەت لەپەیوەست بە نموونەی یەهودییەكانەوە لەسەردەمی ستالین‌دا، كە نیشتمانێكی هاوبەشیان بەناوی خۆیانەوە نەبوو، ناكۆك دێتەوە. بە معیاری ستالین یەهودییەكان لەبەرئەوەی نیشتمانێكی هاوبەشیان نییە، میللەت نەبوون. بۆ هەندێكی تر لە تیئۆریسیۆنەكان نموونەی "میللەتی یەهود" بەڵگەیەكە بۆ ڕەتكردنەوەی معیاری نیشتمان (وە هەڵبەتە زمانیش) لە پێناسەكردنی میللەتدا.

لێكدانەوەی ستالین بۆ پێودانگی ژیانی ئابووری هاوبەشو پەیوەندیی ئابووریی نێوخۆیی، زۆر ناڕۆشنو بەتایبەت زۆر نامارکسیستییە. لەلایەكەوە لە باسی بزووتنەوە میللییەكاندا، سەرهەڵدانی میللەت بە بەرئەنجامێكی سەردەمی سەرمایەداری ناودەباتو لەلایەكی ترەوە پێودانگی پەیوەندیی ئابووری دەگێڕێتەوە بۆ دەورانی پێش سەرهەڵدانی سەرمایەدارییو بەم پێودانگانانەوە لەدنیای پێش سەرمایەداریشدا دەكەوێتە ڕەتكردنەوەو قبووڵ كردنی بڕوانامەی میللی گەلە جیاجیاكان. بۆ نموونە بۆ ڕەتكردنەوەی میللەت بوونی گورجییەكان (سەرباری ئەوەی كەزمانو نیشتمانی هاوبەشیان هەیە) بەڵگەی ئەوە دێنێتەوە كە لەسەردەمی دەرەبەگایەتیدا هاوپشتییو پەیوەندییەكی ئابووری لەنێو خەڵكی گورجستاندا نەبووە. ئەگەر بكرێت مەقولەی بازاڕی ناوخۆ لەسەردەمی سەرمایەداریدا وەكو بنچینەیەك بۆ ژیانی ئابووری هاوبەشو دابڕاو لە میللەتانی تر پێناسە بكرێت (كەخۆی جێگای باسە) "ژیانی ئابووری هاوبەش"و "پەیوەندیی ئابووری ناوخۆیی" لە سەردەمی دەرەبەگایەتی یان

لەنیزامێکدا کە بازنەیەکی ئاڵوگۆڕی کالایی پەرەسەندوی تێدا نەبێ، ئیتر هەرگیز قابیلی دەرك کردن نی‌یە.

تا ئەو جێگایەی کە بۆ سەرمایەداری دەگەڕێتەوە، ئابووری هاوبەش‌و، بازاڕی ناوخۆ، بەدابڕاوی لە مەقولەی دەوڵەتێکی یەکپارچە ناکرێ باسیان لێ بکرێت. ئەگەر دەوڵەتێکی بەم جۆرە وجودی هەبێت، ئەگەر خەڵکانێك بەواقعی پێکهێنانی دەوڵەتی "خۆیان" لە پەیوەندی‌یەکی ئابووری کاپیتالیستی‌دا بەدەست هێنابێ، ئەوکاتەو هەر بەم ئیعتبارە، میللەت بوونی خۆیان یەکسەر سەلماندووەو ئیتر گەڕانەوە بۆ هەر پێودانگێکی تر لەرووی مەبدەئی‌یەوە زەرورەتێکی نامێنێ. بەم جۆرە پێودانگی ئابووری هاوبەش پێودانگێکی زیادەو لەڕووی تیۆری‌یەوە ڕێ‌لێ‌ونکەرە کە بەکردەوە سەرتاپای مەسەلەی پێناسەکردنی میللەت تووڕ هەڵئەدات.

وەسەرەنجام دوا فاکتەری ستالین، مەقولەی کاراکتەرو تایبەتمەندی‌ی دەروونی‌ی هاوبەش (فەرهەنگی هاوبەش)ە. ڕەنگە ئەمە ئارەزوومەندانەترین‌و نازانستی‌ترین بەشی پێناسەکە بێت کە هەرلە بنەڕەتەوە تێکڕای مەسەلەی پێناسەکردنی بابەتی‌یانەی میللەت لەکەدار دەکات. ستالین دەڵێ:

"هەڵبەتە تایبەتمەندی دەروونی یان بە دەربڕینێکی تر "کاراکتەری میللی" بۆ چاودێری خارجی‌ی ناکرێ پێناسە بکرێت. بەڵام تائەو جێگایەی کە خۆی لە فەرهەنگێکی هاوبەش‌و تایبەتی ئەو میللەتەدا دەنوێنێ، مەقولەیەکە کە دەکرێ پێناسە بکرێت‌و حاشاهەڵنەگرە".

ئەم مەقولەیە دەروازەیەکە بۆ هاتنە ناوەوەی هەڕەمەکی ترین دەستەبەندی‌یەکان. نەژاد، قەوم، دین، سەرلەنوێ لەم دەروازەیەوە دێنە ناو باسەکەوە، چونکە هەریەکەیان بەئاشکرا فاکتەرێکی لەقاڵب‌دانی زەین‌و دەروونناسی‌ی ئەفرادەکانە. ڕازی بوون بە وجودی "فەرهەنگێکی میللی" سەروو چینایەتی کە زەین‌و مەوقعییەتی دەروونی‌ی ئینسانەکانی سەربە میللەتێك بەتەواوی لەوانی تر جیا دەکاتەوە، زۆر نا مارکسیستی‌و، ناواقعی‌و خەیاڵی‌یە. ستالین بەدیاریکراوی باس لە جیاوازی‌ی کاراکتەری میللی ئەمرکایی‌یەکان لەگەڵ ئینگلیزەکان دەکات، سەرباری زمانی هاوبەشیان. بەقسەی ستالین، دنیای زەینی‌ی کرێکاری ئەمریکی لە دنیای زەینی‌ی خاوەن کارەکانی ئەم وڵاتەوە نزیکترە وەك لە کرێکارانی ئیرلەندی‌و ئینگلیزی.

دان نان بەجۆرێك لە معنویاتی هاوبەش لەنێو تاکەکانی یەك میللەتدا، هەندێ فۆرمۆڵەی تریشی هەبووە. "مێژووی هاوبەش"، "هۆشیاری‌ی میللی"، "ناسنامەی میللی"، کۆمەڵە مەقولاتێکن کە کەم تازۆر ئاماژە بۆ هەمان دەروونناسی هاوبەشی ستالین دەکەن. ئەوەی لە هەموو ئەم فۆرمۆلانەدا ڕوون‌و ئاشکرایە، خەسڵەتی لەڕادەبەدەر پرۆبلماتیکی‌ی خودی ئەم مەقولانەو پێکنەرەکانیانە. هەروەك ئەرنست ڕەنان دەڵێ شێواندنی مێژووی خۆ (وەیان دەبێ بووترێ مێژوو دروستکردن بۆ خۆ) خۆی بەشێکە لە تایبەتمەندی‌یەکانی میللەت بوون.

ڕوونکردنەوەی میللەت لەسەر بناغەی معنویاتی هاوبەش، مێژووی هاوبەش، یادەوەری مێژوویی‌و کاراکتەری میللی هاوبەش، لێکدانەوەی ئەفسانەیە بە ئەفسانە. مەفاهیمی وەك مێژوو، فەرهەنگ، دەروونناسی‌و شتی لەم بابەتە خۆیان پێویستیان بەوەیە کە لەپێشدا ماددیەت‌و ڕاست‌و دروستی‌یان بسەلمێنرێ.

میللەت‌و مێژوو

گرفتی سەرەکی‌تری لێکدانەوەکەی ستالین‌و لێکدانەوەکانی تری لەبابەتی ئەوەی ستالین بۆ مەقولەی میللەت، خەسڵەتە غەیرە مێژوویی‌و جامدەکەیانە. هەڵبەتە ستالین میللەت بە مەقولەیەك دادەنێ کە "لەمێژوودا پێکهاتووە". جامدیی ئەم فۆرمۆڵە، سەرباری ئاماژەکردن بۆ ڕۆڵی مێژوو لە بنیاتنانی مەقولەی میللەتدا، لەو لێکدانەوە "تەکامولی"و نیمچە بایۆلۆژی‌کی‌یەدایە کە لە میللەت‌و شێوەی سەرهەڵدانی مێژوویی ئەو بەدەستەوە دەدرێ. میللەت وەکو بوونەوەرێکی ئاوێتە سەیر دەکرێت (کە خاوەنی زمانی هاوبەش، نیشتمانی هاوبەش‌و ...) کە مێژوو هەنگاو بەهەنگاو بەشەکانی بەدەستەوە دەدات‌و کەرەستەکانی دروستکردنی فەراهەم دەکات. کاتێك ئەم خوڵقاندنە ڕوو دەدات، کاتێك مێژوو بەرهەمی نیهائی خۆی لەشێوەی میللەتێك حازرو ئامادە دەکات، ئیتر میللەت لەدەرەوەی مێژوو، وەکو ئاپارتمانێك، یان جانەوەرێك کە لەمێژوودا پێك هاتووە، ژیان‌و بوونی سەربەخۆو تایبەت بەخۆی پەیدا دەکات. میللەتەکان لەمێژوودا دەخوڵقێن‌و هەروا بە "خوڵقاوی" دەمێننەوە. بەجۆرێك کە چاودێری خارجیی دەتوانێ هەڵیان سەنگێنێ‌و تایبەتمەندی‌یەکانیان بژمێرێ. هەروەك چۆن دەکرێ مراوی‌یەك، وەکو بەرهەمێکی مێژووی سروشتی، بەپێی تایبەتمەندی‌یەکانی وەسف بکرێت.

میللەتێك کە بەم شێوەیە دەخوڵقێ‌و تایبەتمەندی‌یەکانی لەمێژووەوە وەردەگرێ، ئیتر وەك بڵێی پێویستی‌بە پرۆسەی مێژوویی نامێنێ‌و دەکەوێتە دەرەوەی سووڕی "گەشەسەندن". دەرکێکی لەم چەشنە بەتەواوی میکانیکی‌و بەتایبەت لەڕیشەوە نامارکسیستی‌یە. میللەت بەهەر شێوەیەك لەمێژوودا پێکهاتبێت، دەبێ لەژیانی هاوچەرخی کۆمەڵگاکاندا بەبەردەوامی سەرلەنوێ بەرهەم بێتەوە. دەبێ بمێنێتەوەو لەنێو نەچێت. ئەوە چ میکانیزمێکە کە هەستی میللی‌و تێگەیشتنی هاوبەش لەمێژووی خۆ، زمانی هاوبەش، نیشتمانی هاوبەش، ئابووری هاوبەش‌و معیارەکانی تری میللەت بوون دەپارێزێ‌و دەمەزەردیان دەکاتەوە؟ لە لێکدانەوەی میکانیکی‌یانەی میللەتدا ئاماژە بۆئەم پرۆسەیە ناکرێت، بۆ مارکسیزم، بۆ نموونە، چین مەقولەیەکی بنەڕەتی‌یە لە لێکدانەوەی کۆمەڵگادا. هەردوو چینی کرێکارو بۆرژواش بەرهەمی مێژوون. بەڵام لە هیچ سەردەمێکدا کاری مێژوو لەگەڵ ئەوان کۆتایی پێ نایات. هەموو داستانی کۆمەڵگای سەرمایەداری داستانی بەهەرم هینانەوەو خوڵقاندنەوەی کرێکارو سەرمایەدارە وەکو

کرێکارو سەرمایەدار لەجەرگەی پەیوەندیيە کۆمەڵایەتیيەکانو ڕەوتی ڕۆژانەی مێژوودا. میللەتیش هەر وایە. هەلومەرجی میللەت بوونو بەمیللەت ناوبردنی جەماوەری جیاجیای خەڵکیی هەموو ڕۆژێك لەجەرگەی مێژووی هاوچەرخ، نەك ڕابردوودا، بەرهەم دێتەوە. پرۆسەی "پێناسە کردنی میللەتێك" پرۆسەیەکی زانستیی نیيە، ڕووداوێکی ماددیيە کە لە قەڵەمڕەوی ئابووریو سیاسەتو ئایدۆلۆژیدا هەموو ڕۆژێك سەرلەنوێ ڕوودەداتەوە. ڕێك هەرلەبەر ئەمەشە کە میللەت سەرەتاو کۆتاییيەکی هەیە.

لەهیچ شوێنێکی ئەم باسەدا ئێمە حاشامان لەم واقعییەتە نەکردووە کە خەڵکیی کۆمەڵە تایبەتمەندیيەکی نەژادیو زمانەوانیو قەومیيان هەیە کەدەکرێ پێناسە بکرێن، لەنیشتمانی جیاجیادا دەژین، جموجۆڵی ئابووریو کۆمەڵایەتیو معنوی نێوان ئینسانەکان لەجیهاندا ئەوانی لەشێوەی ئەو کۆمەڵو چەق بەستنە محلیو ناوچەییيانەدا لەدەوری یەکتر کۆکردۆتەوە، کە لەهەریەکەیاندا زمانو دابو نەرێتێکی تایبەت ڕەواجی زیاتری هەیە. ئەوەی جێگای ڕەخنەیە مەقولەی میللەتە. ئەگەر لە ئێمە بپرسن ئایا هەر نەژادێك، یان هەر قەومێك یان قسەکەرانی زمانێکی تایبەت، یان دانیشتووانی هەر نیشتمانێکی دیاریکراو "ماف"یان هەیە دەوڵەتی خۆیان پێك بهێنن، بێشك وەڵامی ئێمە سلبیيە. ئەم مەقولانە نابێتە بناغەو بیانوویەك بۆ پێناسەکردنی کۆمەڵو مەوجودییەتێکی جیاوازی ئینسانیی کە لە خەڵکانی تری جیا بکاتەوە. گرنگیی مەقولەی میللەت لەوەدایە کە ئەم دابڕانە دروست دەکات، بەڕەوای لەقەڵەم ئەداتو شرعییەتی پێئەدات. بەم پێیە ئینتمای میللی ناوێکی تری قەومو نەژادو زمانی هاوبەش نیيە. ناونیشانێکی تر نیيە بۆ لێك هەڵپێکانی هەموو ئەم تایبەتمەندیيانە لە کۆمەڵێکی دیاریکراوی ئینسانیدا. بەڵکو چەمکێکی ناواقعیو ئیختیارییە، ئاڵایەکی سیاسیيە بۆ بەکارهێنانی ئەم تایبەتمەندیيانە، وە لە زۆربەی حاڵەتەکاندا تەنها یەکێکیان، بۆ دروست کردنی قەوارەیەکی سیاسیی جیاوازو بەدەستهێنانی مافی سیاسیو وڵاتێتی جیاواز لەوانی تر.

نەتەنها میللەت، بەڵکو خشتە بەندیيەکانی لەچەشنی پێناسەکانی ستالینیش بەهەرمی مێژوون. لە نووسینەکەی ستالیندا ئەو واقعییەتە بەتەوای فەرامۆش دەکرێت کە لیستەکەی ئەو لەواقدا کۆگایەکە لەو پێکنەرو تایبەتمەندیيە میللیيانەی کە لەبڕگە جیاجیاکانی مێژوودا، لەلایەن ڕەوتە کۆمەڵایەتیيە جیاجیاکانو لەزۆربەی حاڵەتەکاندا دژ بەیەکتریو لەبەرامبەرکێ لەگەڵ یەکتردا هێنراوەنەتە گۆڕ. ئەو ڕەوتە کۆمەڵایەتیيانەی کە لەمێژوودا میللەتیان بە زمانی هاوبەش پێناسەکردووەو خوازیاری ئەوە بوون کە میللەتەکان لە خەڵکی هاوزمان پێك بێن، خۆیان لەبەرامبەر لایەنگرانی تیۆری میللەت لەسەربناغەی نیشتمان وەیان بەتایبەت میللەت وەکو پێکهاتەیەکی ئابووری، بینیووەتەوە. ئەمانە ئاڵای ناسیۆنالیزمە جیاجیاکانو بەشە جیاجیاکانی کۆمەڵگا جۆراوجۆرەکانن کە لەپرۆسەی مێژوویی واقعیدا بەپراتیکی خۆیان ئەو میللەتانە دروست دەکەن کەهەن وە پاسەوانیيان لێئەکەن. ئەم پرۆسەیەو ئەم پراتیکە لە هیچ شوێنێك تەواو نەبووەو نابێت. ئەم پراتیکە هەمیشە درێژەی هەیە، میللەتە کۆنەکان سەرلەنوێ

بەرهەم دێنێتەوە، بۆ سەرهەڵدانی میللەتە تازەکان تێدەکۆشێ، لێکدانەوە جیاوازەکان بۆ پێودانگەکانی ڕەسەنایەتیو بەرتریو حقوقی میللی لەبەرامبەر یەکتر دادەنێو لەزەینی جەماوەردا دەیچێنێ.

معیارەکانی ستالین ئالای ناسیۆنالیزمە جیاجیاکانو کێشمەکێشە کۆمەلایەتیو سیاسییە جۆراوجۆرەکان بووەو هەیە. بۆ نموونە شۆڕشی فەرەنسا، لە پێناسەکردنی ئینسانی فەرەنسیدا، "ئەندامی میللەتی فەرەنسا"، هەرگیز معیاری قەومییەتو کاراکتەری میلیو تەنانەت فەرەنسی بوونی زمانی نەکردە بناغە. قبووڵ کردنی ئەرکو مافەکانی هاوڵاتیی فەرەنسا، تەنها معیار بوو. قسەکردن بەزمانی فەرەنسی، واتە زمانی ڕەسمیی وڵات، یاسایەك بوو کە هەر فەرەنسییەکو هەر ئەندامێکی میللەتی فەرەنسا سەربەخۆ لەوەی کەزمانی دایکی چییە، دەبووایە دواتر ڕەچاوی بکردایە. بەستنەوەی ئینتمای میللی بە زمانو قەومییەتو دواتریش بنو بنەچەوە، دەکەوێتە ناکۆکییەوە لەگەڵ ئەو جۆرە میللەت سازییەی شۆڕشی فەرەنسادا. پێناسەکردنی میللەتی ئەڵمان لەسەر بناغەی نیشتمان، وەیان زمان، کۆمەڵێك لقی جیاجیا لە ناسیۆنالیزمی ئەڵمانیی پێناسە دەکاتو کۆمەڵی جیاجیا وەکو میللەتی ئەڵمان بەڕەسمی دەناسێ. هەروەها پێداگرتن لەسەر فاکتەری ئابووری لە پێناسەکردنی میللەتێکدا، لەبنەڕەتدا ئالای بزووتنەوەیەکی ناسیۆنال–لیبراڵی بووە کە بەکەمترین سەنجدان لە ئینتمای قەومیو زمانییو نەژادی، ئەو میللەتانەی بەڕەسمی ناسیووە کە توانای ئەوەیان هەبێت ببنە بنەمایەك بۆ ئابوورییەکی میللی بۆرژوایيو ئامڕازێك بۆ سەقامگیرکردنی دەوڵەتیکی تاقانەو گەشەی سەرمایەداری. لەم ڕێبازەدا کە لەنیوەی سەدەی 19ەوە تا نیوەی سەدەی بیستەم بەکردەوە بەنفوزترین ڕەوتی ناسیۆنالیستی بوو، هاوزمانیی، هاوبەشیی لە قەومییەتو مێژووو ناسنامەی میلیدا، ڕۆڵێکی ئەوتۆ ناگێڕێ. بەڵکو بەپێچەوانەوە، زۆر جار مەبەست ئەوە بووە کە خەڵکی قەومو نەژادو زمانە جیاجیاکان لە کۆمەڵی میلیو دەوڵەتیی بەئەندازەی کافی گەورەدا یەکبخەن کە بتوانێ ببێتە چوارچێوەیەکی سیاسیو ئیداری بۆ گەشەی سەرمایەدارییو کەڵەکەی سەرمایە. بەپێچەوانەی ناسیۆنالیزمی قەومییەوە، واتە ناسیۆنالیزمێك کە یەکێك لەوشتانەی پێی لەسەر دائەگرێ هاوبەشییە لەزماندا، ناسیۆنالیزمی لیبراڵی یەکخەرو ئاوێتەکەری قەومە جیاجیاکان بووە.

بەهەمان شێوە دەکرێت لە شیعارو کارکردەکانی لقەکانی تری ناسیۆنالیزم وورد ببینەوە. ناسیۆنالیزم لە ئەوروپای ڕۆژئاوا لەگەڵ ناسیۆنالیزم لە ئەوروپای جنوبیو ڕۆژهەلاتدا گرێو گوڵو کارکردو ڕێچکەیەکی یەکسانیان نەبووە. ناسیۆنالیزمی دژی ئیستعمارییی وڵاتانی دواکەتووو موستەعمەرەکانی پێشوو کە لەنیوەی دووەمی ئەم سەدەیەدا بەمەبەستی ئاوەدان کردنەوەو مۆدێرنیزەکردنی وڵاتی خۆی هاتە مەیدان، وە ناسیۆنالیزمێکی ووردە بۆرژوایيو دژی ئیمپریالیستیی کۆنەپەرستو تەقلیدیی کە بەتایبەتی لەم دوو دەیەی دواییدا لە هەندێك لەوڵاتانی گیرۆدە بەئیسلامدا سەری هەڵدا، هەریەکەیان بەشوێن ئامانجێکی تایبەتەوەن وە

معیارێکی تایبەتیان هەیە بۆ پێناسەکردنی ناسنامەی "میللەتی خۆیان". هەڵکەندنی ئەم معیارانە لە دڵی بزووتنەوەو جوڵانەوە مێژوویی‌یەکانی لایەنگریانو لیست کردنو لەوەش خراپتر کۆکردنەوەو لێکدانیان وەکو کۆمەڵێك تایبەتمەندی‌ی میللەتان کەلەمێژوودا گەشەیان سەندووەو جێگیر بوون، پشت کردنە لە هەموو مفهومێکی جدی لە مێژووو شی‌کردنەوەی مێژوویی کۆمەڵگا.

میللەتو پراتیکی کۆمۆنیستی

ئەگەر ئەوەمان قبووڵ بێت کە میللەت بەرهەمی پرۆسەی مێژوویی "میللەت سازی"یە، کە ئەم پرۆسە مێژوویی‌یە ڕەوتێکی پراتیکی‌یە کە تیایدا چینەکانو هێزە سیاسی‌یەکانی چینەکان بەپێ‌ی ئاواتو سیاسەتو ئامانجە کۆمەڵایەتی‌یەکانیان بەشداری دەکەن، کە میللەتو تایبەتمەندی‌یە بەڕواڵەت ئەبجەکتیڤەکانی لەواقعدا ماددیەت بوونەوەی شیعارو شەکاندنەوەی ئالای بزووتنەوە میللی‌یە جۆراوجۆرەکانە لە مێژووی دوو سەد ساڵی ئەخیردا، ئەوکاتە دەرك کردنی ئەم مەسەلەیە دژوار نابێت کە لەمێژووی سەرهەڵدانو ڕەوتی پێکهاتنی میللەتاندا، کرێکارو کۆمۆنیزم چاودێرێکی خارجی‌ی نین. داوەرانێك نین کە ئەرکی گێڕانەوەی مافی میللەتان لەئەستۆی خۆیان ببینن. میللەتو میللەتسازی‌و پاراستنو هێشتنەوەی ناسنامە میللی‌یەکان لە جیهاندا، پرۆسەیەکە کە ئێمەش دەگرێتەوەو لەپراتیکی ئێمەش کاریگەری وەردەگرێ. مێژووی سەرهەڵدانی میللەتان تەنها مێژووی ناسیۆنالیزمو ناسیۆنالیستەکان نی‌یە، مێژووی ئەنتەرناسیۆنالیزمیشە. مێژووی خەباتی چینایەتی‌یە لە لایەنە جیاجیاکانی‌دا.

قبووڵ کردنی ئەم حوکمە، باسی هەڵوێستی کۆمۆنیستی لەبەرامبەر میللەتانو خەباتی میللی‌دا لەبناغەوە دەگوێزێتەوە بۆ لاپەڕەیەکی جیاواز. ئەگەر پراتیکی کۆمۆنیستی‌و کرێکاری‌ی ئێمە لەپرۆسەی پێکهاتنی میللەتاندا کاریگەری‌ی خۆی هەیە، ئەوکاتە بەرامبەرکێ‌ی کۆمۆنیزمو ناسیۆنالیزم دەتوانێ شێوەی بەرامبەرکێ‌ی کۆمۆنیزم لەگەڵ خودی پێکهاتن وەیان بەهێزکردنی ناسنامەیەکی میللی تایبەت بگرێتە خۆی. کۆمۆنیستەکان حەقیانەو بگرە لەسەریانە کە ئیدعای میللەت کردنەکانو حەق داواکردنە میللی‌یەکان یەکسەر بخەنە ژێر ووردبینەوەو بیدەنە بەر ڕەخنە. مەبدەئی پووچەڵ کردنەوەی نفوزی ناسیۆنالیزم بەسەر میللەتاندا، دەگۆڕێ بۆ مەبدەئێکی ئەنتەرناسیۆنالیستی‌ی فراوانتر کە لەسەر بناغەی هەوڵدان بۆ لەنێو بردنی سنوورە میللی‌یەکان لەنێوان خەڵکی، سست کردنی ناسنامە میللی‌یەکان، وە پێش گرتن بە دروست بوونی سنوورو جیاوازی‌یە میللی‌یە تازەکان بنیات نراوە. خەباتی دیفاعی‌ی لەدژی ناسیۆنالیزم جێگای خۆی دەدات بە بزووتەوەیەکی هێرش بەرانەو ڕەخنەگرانە لەپێناوی ئەنتەرناسیۆنالیزمدا. کۆمۆنیستەکان دەبێ ئەوە ڕۆشن بکەنەوە کە لەکوێ‌و لە کام چوارچێوەی مێژوویی‌و لەسایەی چ هەلومەرجێکی دیاریکراودا مەشروعییەتی ناسنامەیەکی میللی‌و مەبدەئی

مافی دیاری کردنی چارەنووس بۆ میللەتان بەڕەسمی دەناسن. فۆرمۆڵێکی گشتیی وجودی نابێت کە هەموو داواکەرانی حقوقی میللی دەکاتە مووەکیلی ئۆتۆماتیکی کۆمۆنیستەکان.

کلیلێکی سەرەکیی لەباسی کۆمۆنیستیی لەبارەی مەسەلەی میللییەوە، ستەمی میللییە. وەستانەوە بەڕووی ناسیۆنالیزمی میللەتی ستەمگەر، وەیان ستەمێکی چینایەتی کە بەناوی میللەتو میللەت چێتییەوە مەشروعییەت دەداتە خۆی، شتێکی بەڵگەنەویستی هەمیشەیی بزووتنەوەی ناوبراو بە کۆمۆنیزم بووە. بەڵام دەرکی ڕەخنەگرانەو مێژوویی لە مەقولەی میللەت، دەرکی ئەرکە پراتیکییەکانی کۆمۆنیزمی کرێکاری نەتەنها لەبەرامبەر ناسیۆنالیزمدا، بەڵکو لەبەرامبەر ناسنامەو خۆناسینی میللی بەشێوەیەکی گشتی، دەروازەی تازە بەڕووی کۆمۆنیزمی کرێکاری دەکاتەوە لە خەبات لەدژی نفوزی ناسیۆنالیزم لەنێو هەردوو خەڵکی میللەتانی باڵادەستو ژێر دەستدا. مادام ناسنامەی میللی وەکو خەسڵەتێکی ئۆبجەکتیڤی گروپەکانی خەڵکی چاو لێ بکرێ، مادام کرێکارانو کۆمۆنیستەکان ڕەخنەی خۆیان لە ناسیۆنالیزم تێنەپەڕاندبێ بۆ ڕەخنە لە ناسنامەی میللی بەشێوەیەکی گشتیی، پراتیکی ڕۆژانەی ناسیۆنالیزمی باو بۆ سەرلەنوێ بەرهەم هێنانەوەو خوڵقاندنەوەی خەسڵەتە میللییەکانو هەربەم پێیەش دەمارگیریو ڕایەڵی میللی خەڵك ناکەوێتە بەر تیغی ڕەخنەی تیۆریو پراتیکیی کۆمۆنیزمی کرێکاری. ناسیۆنالیزم تەنها لە سیما سیاسیو حزبییەکەی دەبینرێ. لەکاتێکدا ئەم ڕووە تەنها گۆشەیەکی بچووکە لە وجودو کاری سیاسی ئەم ڕەوتە کۆمەڵایەتییە. ئەبعادی فەلسەفی، فەرهەنگی، هونەری، فێرکاری، ئیداری، وە تەنانەت "زانستی"ی بەهێزکردنو سەرلەنوێ بەرهەم هێنانەوەی میللەتانو ناسنامەی میللی لەلایەن ناسیۆنالیزم، وە هەروەها ئەو دامودەزگا جۆراوجۆرو ئاڵۆزانەی کە کاری ناسیۆنالیزم لە هەموو کۆمەڵگاکاندا ڕائەپەڕێنن، نابینرێو ناکەوێتە بەر پەلامار. ستەمی میللی درێژکراوەی چارەهەڵنەگری ناسنامەی میللییە، نەك تەنها شێوەیەکی تایبەتو موبالەغاوی لە ناسیۆنالیزمو شۆڤێنزم. وەستانەوە بەڕووی ستەمی میللی، بەناچاری، جیاواز نییە لە وەستانەوە بەڕووی ناسنامەی میللی لەهەردوو سەری ئەم پەیوەندییەدا.

لەبەشی داهاتوودا بەشێوەیەکی موشەخەستر دەچمە سەر ئەو ئەنجامگیرییە سیاسییانەی لەم باسەوە سەرچاوە دەگرن. تا ئەو جێگایەی کە پەیوەندی بە تێڕوانینی بەرنامەیی حزبەوە هەیە بۆ مەسەلەی میللی، بەبڕوای من ئێمە پێویستمان بە تێڕوانینێك هەیە کە مەسەلەی "میللەتانو مافەکانیان" دەنێتە لاوەو لابردنی ستەمی میللیو پەلاماری ئەنتەرناسیۆنالیستیی بۆ سەر ناسیۆنالیزم، دەکاتە بناغە. تێڕوانینێك کە هەرئەو لایەنە تاکتیکیو مەرجدارە دەبەخشێتە پشتیوانیی کۆمۆنیستەکان لە "میللەتان"ی ژێردەستە کە خەسڵەتی ئەنتەرناسیۆنالیستیی بزووتنەوەکەی ئێمە دەیخوازێو لەجێگایدا دژایەتیی بنەڕەتیی کۆمۆنیزم لەگەڵ ناسیۆنالیزمو نەژادو ناسنامەی میللی دەباتەسەر بۆ ئاستی مەبدەئێك کە ناکرێ لێی لابدرێت.

بەشی سێیەم:

ئەنتەرناسیۆنالیزم‌و مەسەلەی میللی

لەبەشەکانی پێشوودا تەئکیدمان لەسەر ئەو خاڵە کردەوە کە ئەو مەقولات‌و فۆرمۆڵبەندی‌یانەی کە بەشێوەیەکی باو لە بەرنامە کۆمۆنیستی‌یەکاندا لەبەرامبەر میللەت‌و مەسەلەی میلی‌دا بەکارهێنراون، نەتەنها وەڵامدەرەوەی مەسەلەکە نین بەڵکو بەشێوەیەکی جدی ڕێ لێ‌ونکەرو مایەی خۆشباوەڕین. "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا" نەتەنها مەبدەئێکی قابیلی تەعمیمی کۆمۆنیستی نی‌یە، نەتەنها مەرج نی‌یە ئازادیخوازانە بێت، بەڵکو بەمانای پڕاوپڕی ووشەکە خورافی‌و نامەفهومە. مەقولەی تەوەرەیی لەم فۆرمۆڵەیەدا، واتە مەقولەی میللەت، لەبنەڕەتەوە دڵخوازانەیە، ئایدۆلۆژی‌یانەو ئەفسانەیی‌یە. مەرجی ڕۆشن بوونەوەی هەڵوێستی کۆمۆنیستی لەبەرامبەر میللەتان‌و مەسەلەی میلی‌دا، لەپلەی یەکەمدا ئەوەیە کە خۆمان لەم فۆرمۆڵەیە ڕزگار بکەین.

لەئاستی تیۆری‌دا گرفتی سەرەکی ئەم فۆرمۆڵە ئەمەیە کە یەکەم، میللەت وەکو مەقولەیەکی موعتەبەرو بابەتی‌و دراو وەردەگرێ، ناسنامەی میللی وەکو تایبەتمەندی‌یەکی ئۆبجەکتیڤی خەڵك بەفەرز وەردەگرێ. دووەم، مەسەلەکە وەکو زەرورەتی بەڕەسمییەت ناسین یان گێڕانەوەی مافە بەڕواڵەت سروشتی‌و زاتی‌یەکانی ئەم بوونەوەرە (میللەت) نیشان دەدات. "مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووس‌دا" بەم جۆرە بەهەڵە بەرز ئەبێتەوە بۆ ئاستی پرەنسیپێکی ئینسانی‌و ئازادیخوازانەی حاشا هەڵنەگرو جیهانگیر. تێگەیشتنی سەرەتایی هەر کۆمۆنیستێك کە بەم فۆرمۆڵەیە بارهاتبی ئەوەیە کە مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسدا، واتە پێکهێنانی دەوڵەتی سەربەخۆ لەلایەن "میللەتان"ی جیاجیاوە، مەبدەئێکی موعتەبەرە هەروەکو یەکسانی ژن‌و پیاو، ئازادی بەیان‌و ڕێکخراوبوون‌و مانگرتن یان مافی تەلاق. ئەمە بەدحاڵی‌بوونێکی بنەڕەتی‌یە کە بەڵگەی پێشڕەوی‌یەکی عەقیدەیی گرنگە بۆ ناسیۆنالیزم. لەئاستی عملی‌دا، عەیبی ئەم فۆرمۆڵە لەوەدایە کە یەکەم، سەرەڕای هەموو هەوڵ‌و تەقەلاکانی تائێستا پێناسەیەکی کارساز لە میللەت بەدەستەوە نەدراوە تا بکرێ بەپشت بەستن پێ‌ی خاوەنانی ئەم "مافە" لە دەورانە جیاجیاکانی کۆمەڵگای هاوچەرخدا بناسرێت، وە دووەم، هیچ یەکێك لە ڕەوت‌و مەکتەبەکانی لایەنگری ئەم فۆرمۆڵەیە، چی سۆسیالیست‌و چی ناسیۆنالیست، تاکو ئێستا ئامادە نەبووە ئەم باسە تا ئەنجامە عملی‌یە مەنتقی‌یەکەی درێژ بکاتەوەو بەرگری لە دەوڵەتدار بوونی هەموو میللەتان بکات، بەپێ‌ی هەر ئەو پێناسەیەی کە خۆی بۆ میللەتی بەدەستەوە

دەدات. ئـەدەبیاتی لایـەنگرانی فۆرمۆڵـەی مـافی میللـەتان لـەدیاری کردنـی چارەنووسـدا پـڕە لەوتەبسەرەو تێبینیەیانەی کە بە بەهانەی جۆراوجۆر "میللەتان"ی جیاجیا دەکەنە دەرەوەی بازنەی شمولی ئەم "ماف"ەوە.

بەرنامـەی کۆمۆنیـستی لەبەرامبـەر مەسـەلەی میلیـدا دەبـێ لەئەسـارەتی ئـەم تێڕوانینـە ناسیۆنالیستیەیە ڕزگار ببێتو ڕاستەوخۆو بێپێچوپەناو تەمومژ بچێ بەشوێن گرفتەکەدا، بەو شـێوەیەی کـە لەواقعـدا هەیـە. بەرنامـەی کۆمۆنیـستی بەرلـە هەرشـتێك دەبـێ ڕووی مەسـەلەکە بەدروستی تەرح بکات. دەبێ ئەوە ڕۆشن بێت کە بۆچی دەچێتە سەر مەقولەی میللەتو میللـەت گـەراییو مەسـەلەی میلیـو دەیـەوێ وەڵامـی چ شـتێك بداتـەوە. بەرنامـە دەبـێ لـە لێکدانـەوەی خۆیدا پشت بە مەقولاتو مەفاهیمێك ببەستێ کە واقعیـو قابیلی پێناسەکردن بن، هاوتایـەکی قـابیلی تەشخیـصیان لـەجیهانی ماددیـدا هـەبێت. بەرنامـە دەبـێ ئـەوە ڕۆشـن بکاتـەوە کـە ئیستنتاجەکانی لەبارەی مەسەلەیەکەوە کە باسی لەسەرە، تا چ ڕادەیـەك مەبدەئیو جیهانگیرەو تا چ ڕادەیەك سیاسیو پەیوەستە بەو کاتو شوێنو هەلومەرجە دیاریکراوەوە.

سەرەتاکانو ستراتیج

بەشی هەرەزۆری باسی میللەتو مەسەلەی میللی لە ئەدەبیاتی کۆمۆنیستیدا تێکەڵەیەکی جـۆش خـواردووە لـە مەبادئـە عەقیدەتییـەکان لەلایـەکو تێبینییـە تـاکتیکیو سـتراتیجییەکان لەلایـەکی ترەوە. ئەمانـە لـە نووسـراوە جیاجیاکانـدا هەمیشە بـەووردی لـێکتر جیانەکراونـەتـەوە. بەڵام ئەم جیاکردنەوەیە مەسەلەیەکی زۆر گرنگە. دەبێ ئەوە ڕۆشـن بکرێتـەوە کە لـەنێو حوکمـە مارکسیـــستییەکانی پەیوەســـت بـــە میللـــەتو ناســـیۆنالیزمو مەســـەلەی میلیـــو مـــافی جیابوونەوەو...تاد، ئەحکامێك کە جاروبار بەڕوشنی دەکەونە ناکۆکییەکی شکڵییەوە لەگەڵ یەکتریـدا، کامـەیان نیـشاندەری مەبادئـە لەشـکان نـەهاتووە کۆمونیـستیو پرۆلیتێرییەکانـەو کامـەیان ڕەنگدانـەوەی بەرژەوەندییـە تاکتیکییـەکانو بەرژەوەندییـە مەرحەلییـەکانی خـەباتی بزووتنەوەکەیە؟

بۆ مارکسیزمو کۆمۆنیزمی کرێکاری لە مامەڵەکردن لەگەڵ تێکڕای پرۆبلیماتیکی میللـەتو مەسـەلەی میلیـدا، چـەند مەبـدەئیێکی عەقیـدەیی بنـەڕەتی هەیـە کـە جیهـانگیرنو نـاکرێ لـێی لابدرێتو هیچ پەیوەندییان بە کاتو شوێنو سـەردەمی مێـژوویيو قۆنـاغی گەشـەی کۆمـەڵگاو بزووتنەوەی چینایەتییەوە نییە. کە بریتین لەمانە:

1. کرێکـاران نیـشتمانیان نییـە. ناسـیۆنالیزمو ئەنتەرناسـیۆنالیزمی کرێکـاری ناکۆکییـەکی ئاشکراو موتڵەقیان لەگەڵ یەکتریدا هەیە، ناکرێ تێهەڵکێش بکرێن یان پێکەوە سازش بکـەن. ناســیۆنالیزم ئایدۆلۆژییــەکی بۆرژواییــە کــە ڕێگــرە لەبــەردەم خۆوشــیاری چــینایەتیو ئەنتەرناسیۆنالیستی چینی کرێکاردا.

2. کۆمۆنیزم بۆ لەناوبردنو سڕینەوەی سنووره میللییەکانو هەڵوەشاندنەوەی ناسنامە میللییەکان تێدەکۆشێ. کۆمەڵگای کۆمۆنیستی کۆمەڵگایەکە کە تیایدا دابەش کردنی ئینسانەکان بەسەر میللەتو وڵاتاندا وجودی نییە.

3. ستەمی میللی، واتە هەڵاواردن لەسەر بناغەی ئینتمای ئینسانەکان بۆ میللەتە جیاجیاکان، یەکێکە لە سیماو شێوە گرنگەکانی نایەکسانیی ئینسانەکان لەکۆمەڵگای چینایەتیداو دەبێ ڕابماڵرێت. لەنێوبردنی ستەمی میللیو زەمانەت کردنی یەکسانیی هەموو ئینسانەکان سەربەخۆ لە ئینتمای میللییان ئامانجێکی ڕاستەوخۆی بزووتنەوەی کۆمۆنیستیی چینی کرێکارە.

ئەوە بەڵگە نەویستە کە دەبێ بەتەئکیدیی هەموو ئەم مەبادئانە لەبەرنامەی کۆمۆنیستیدا بنووسرێن. ئەمانە بنچینەی هەڵوێستی کۆمۆنیزم لەبەرامبەر میللەتو میللەت چێتیو ستەمی میللی پێکدەهێنن.

هەر لەسەرنجدانی یەکەمەوە ئەوە ڕۆشن دەبێتەوە کە حوکمی مافی جیابوونەوە، یان وەك پێی دەڵێن مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسدا، بۆ کۆمۆنیزم لەڕیزی ئەم ئەحکامە بنچینەییانەدا نییە. نەتەنها ئەمە، بەڵکو لەگەڵ ئەم مەبادئانەدا ناکۆکیشە. لێرەدا قسە لەسەر پێکهێنانی سنووربەندییەکی میللیو جیابوونەوەو پێکهێنانی وڵاتێکی تازەیە، سنووربەندیو جیاکردنەوەیەك کە کۆمۆنیزمو ئەنتەرناسیۆنالیزمی کرێکاری وەکو مەبدەئێکی بنەڕەتی خوازیاری هەڵوەشاندنەوەی هەمەلایەنەیەتی. گەر وایە ئیتر بۆچی کۆمۆنیستەکان قسە لە بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوەو جاروبار تەنانەت زەرورەتە سیاسییەکەشی دەکەن لەم یان لەو هەلومەرجی دیاریکراودا؟ ئەم هەڵوێستە چۆن ئەگونجێنرێ لەگەڵ ئەو مەبادئانەدا؟

وەڵام ئەوەیە کە مافی جیابوونەوە بۆ کۆمۆنیستەکان نەك مەبدەئێکی تیۆری بەڵکو وەسیلەیەکە لە قەڵەمڕەوی سیاسەتدا. بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوەی میللەتان، کە هەلومەرجو محدودیەتەکانی لەدیدگای مارکسیستییەوە دواتر باس ئەکەم، لە مەبادئەکانەوە سەرچاوە ناگرێ، بەڵکو بەرەنجامی ناچارییەکانی قەڵەمڕەوی سیاسەتە، ئەمە یەکێکە لە ئامڕازە عەملییەکان بۆ بردنە پێشەوەی ستراتیجی شۆڕشی کرێکاری لە بارودۆخو هەلومەرجی تایبەتیی سەرمایەداریی هاوچەرخدا.

تەنانەت لە قەڵەمڕەوی کارو خەباتی سیاسیشدا هێشتا یەکسەرو بێ پێشەکی ناگەینە مەقولەی مافی دیاریکردنی چارەنووس. مەبدەئێکی عەملیو تاکتیکیی مارکسیزم لەجیهانێکدا کە لەئێستادا دابەش بووە بۆ وڵاتانو میللەتان، بەباشتر دانانی چوارچێوە وڵاتییە گەورەترەکانە لە بچووکترەکانو دژایەتیکردنی وورد کردنو دابەش کردنی چوارچێوە وڵاتییە گەورەترەکانە بۆ بەش بەشی بچووکتر، چ قەومی بێت یان غەیرە قەومی. بەواتایەکی تر ((مافی جیابوونەوە)) لەخودی قەڵەمڕەوی تاکتیکیشدا دەکەوێتە ناکۆکییەوە لەگەڵ مەبادئێکی گشتیترو

بنەڕەتی‌تردا. هەموو ئەمانە بەو مانایەیە کە مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا، یان بەمانایەکی دەقیق‌تر مافی جیابوونەوەی میللەتان‌و پێکهێنانی دەوڵەتی سەربەخۆ، نەك هەڵێنجاوی مەبادئە مارکسیستی‌یەکان‌و هەڵبەتە نەك بەشێك لەم مەبادئانە، بەڵکو لە ناوەڕۆکدا ئیستسنایەکە لەم مەبادئانە، بەرەنجامی ئەو هەلومەرجە تایبەتە سیاسی‌و کۆمەڵایەتی‌یەیە کە کۆمۆنیستەکان ناچار بە پاشەکشێ دەکات لە مەبادئە تیۆری‌و پێوانە سیاسی‌یە گشتی‌یەکانی خۆیان. ڕەتکردنەوەی مەسەلەی مافی دیاریکردنی چارەنووس وەکو مەبدەئێکی کۆمۆنیستی لەلایەك‌و قبووڵ کردنی مەرجداری وەکو ناچاری‌یەکی تاکتیکی لە هەلومەرجی دیاریکراودا، ئەمە بەبڕوای من خاڵی دەست پێ‌کردنی هەڵوێستێکی مەبدەئی‌ی کۆمۆنیستی‌یە. باسی جێگاو شوێنی مافی دیاریکردنی چارەنووس لە تێڕوانین‌و بەرنامەی مارکسیستی‌دا بەم پێ‌یە، بەپێچەوانەی تێڕوانینی باوەوە کە ئەمە بە مەبدەئێکی ئیجابی‌ی مارکسیزم لەقەڵەم دەدات، دەبێ ڕێك لەسەر ئەم خاڵە چەق ببەستێ کە ئەو هەلومەرج‌و محدودیەت‌و مەوقعییەتە استثنائی‌یانە کامانەن کە دیفاع کردن لەم مافەو جاروبار تەنانەت پێشنیازکرنیشی دەخوازن.

جگە لەو ڕێبازانەی کە دواتر لە ئەنتەرناسیۆنالیزمی دووەم‌و بەتایبەتی لەبەرامبەر جەنگی یەکەمدا، ناسیۆنالیزمیان کردە ناو بنەماکانی سۆسیالیزمی خۆیانەوە، وە یان کۆمۆنیزمی ڕووسی‌ی پاش ستالین کە میللەتان‌و گەلانی لەپاڵ چینەکاندا بەرز کردەوە بۆ ئاستی شەخسییەتێکی موعتەبەرو ڕەهای ڕەوتی مێژوو، سەرتاپای تەقلیدی مارکسیستی‌ی لەبەرامبەر مەسەلەی میللی‌دا مەسەلەی بەڕەسمییەت ناسینی مافی دیاریکردنی چارەنووس وەکو شێوازێکی سیاسی لە ستراتیجی عملی‌ی بزووتنەوەی سۆسیالیستی سەیر دەکات، نەك وەکو مەبدەئێکی تیۆری. سەرباری هەموو ئەو ڕۆشنی‌و تەنانەت ناڕۆشنی‌و لێڵی‌یانەی کە دەکرێ لەشێوە هەڵوێستی خودی مارکس یان لینین بەدی بکرێت، ئەم مەسەلەیە لە مامەڵەی هیچ کامیاندا جێگای گومان نی‌یە کە دژایەتی لەئاشتی نەهاتووی ناسیۆنالیزم‌و ئەنتەرناسیۆنالیزم مەبدەئێکی عەقیدەیی‌یە، لەکاتێکدا کە بەڕەسمییەت ناسینی مافی میللەتان لەدیاریکردنی چارەنووسی خۆیاندا خشتێکە لە ستراتیجی عملی‌ی بزووتنەوەکە.

فۆرمۆڵەکەی ئێمە لەڕووی میتۆدەوە بەتەواوی دەکەوێتە چوارچێوەی ئەم تەقلیدەوە، بەڵام بەکاربردنێکی عملی‌و مەودایەکی شمولی‌ی لەوە بەرتەسك تری هەیە کە چ مارکس‌و چ لینین لەسەردەمی خۆیاندا مەبەستیان بووە. لەبەرئەوەی کە یەکەم، ڕوخساری میللی‌ی جیهان‌و جێگاو شوێنی میللەت‌و میللەت سازی‌ی لە سەردەمی مارکسدا لەگەڵ سەردەمی لینین‌و هەردووکیشیان لەگەڵ سەردەمی ئێمەدا زۆر جیاوازن. دووەم، مەوقعیەتی ناسیۆنالیزم‌و جێگاو شوێنی لە پرۆسەی مێژوویی‌دا لەهەریەکێك لەم سەردەمانەدا زۆر جیاوزە، سێ‌یەم، پەیوەندی هەریەك لە سۆسیالیزم‌و ناسیۆنالیزم لەگەڵ یەکتردا، هێز هاوسەنگی نێوانیان‌و شێوەی بەیەکدادانیان لە مەیدانی کۆمەڵایەتی ئەمڕۆدا زۆر جیاوازەو ئیلتزاماتی تاکتیکی‌ی ئەمڕۆی ئێمە جیاوازی‌یەکی زۆری لەگەڵ هەردوو سەردەمی پێشوودا هەیەو سەرەنجام چوارەم، بەبڕوای من بەلوتفی ئەوەی

کە ئێمە لەدوای ئەوان هاتووین، ئێمە ئەو ئیمکانەمان هەیە کە هەندێ مەقولاتو لێکدانەوە بخەینە سەر باسەکە کە دیقەتو زەرافەتێکی زیاتر دەبەخشێتە هەڵوێستی کۆمۆنیستیو ڕەنگە هەندێك لە ناڕۆشنییەکان بڕەوێنێتەوە. بەشێوەیەکی دیاریکراو شێوازێك کە ئێمە مەودای شمولی ئەم فۆرمۆڵەیەی پێ پێناسە ئەکەین جیاوازیی هەیە لەگەڵ هەردوو شێوازی مارکسو لینین.

گۆشەنیگای مێژوویی

مارکس لەسەرەتای سەردەمی ناسیۆنالیزمدا دەژیا. بەڵام ئەم ناسیۆنالیزمە، ناسیۆنالیزمی ئەمڕۆ وەیان ناسیۆنالیزمی سەردەمی لینین نەبوو. شاڕێی سەرەکی ناسیۆنالیزم لەو سەردەمەدا نەتەنها قەومی نەبوو، بەڵکو ناوەڕۆکەکەی بریتی بوو لە ئاوێتەکردنی قەومە جیاجیاکان لە یەك چوارچێوەی میللی هاوبەشدا. ڕەوتی میللەت سازیو وڵات سازیی سەردەمی مارکس ڕەوتێك نەبوو بۆئەوەی هەموو قەومەکان ببنە خاوەنی وڵاتی خۆیان، بەڵکو پێکهاتنی ئابووریيە میللیيە کاپیتالیستیيە تەمەن درێژەکان بوو لە ئەوروپاو تێکو پێك دانی سیستمی کۆن بوو. لێرەو لەوێ هەندێ بەڵگە نامە هەیە کە تیایاندا مارکسو ئەنگلس "مەبدەئی ئینتمای میللی" وەیان بەو عیبارەتەی کە دواتر ڕەواجی پەیدا کرد، "مافی دیاریکردنی چارەنووس"یان، بە مافی "هەموو میللەتان" زانیوە. بەڵام هەڵوێستی لەمە بەرجەستەترو مەلموستری مارکسو ئەنگلس جیاکردنەوەی "میللەت"ە لە "ئینتمای میللی"و میللەتانی ((مێژوویی))ە لە میللەتانی ((نامێژوویی))، واتە ئەو میللەتانەی کە بەحوکمی هەلومەرجی بابەتیی لە پرۆسەی سەرهەڵدانی پەیتاپەیتای کۆمەڵگا پیشەسازییەکانی سەرمایەداریدا بەواقعی شانسی پێکهێنانی وڵاتی خۆیان هەیە. مەودای شمولیی هەڵوێستی مارکسو ئەنگلس لە واقعدا مەسەلەیەکی زۆر بەرتەسکترە لە "هەموو میللەتان". قسە لەسەر ڕەوتی بابەتیی پێکهاتنو خۆگرتنی تەرکیبەی میللی– وڵاتیی دەوام داری کاپیتالیستییە لە ئەوروپادا نەك مافی هەموو پێکهاتە میللیو قەومییەکانی جیهان بۆ پێکهێنانی وڵاتی خۆیان. مارکسو ئەنگلس پێکهێنانی دەوڵەتی سەربەخۆ لەسەر بناغەی ئینتمای میللی– قەومی بەڕاشکاوی ڕەت دەکەنەوە. لەچەند حاڵەتێکی کەمدا کە مارکس بەدیاریکراوی هەستاوە بە بەرگری کردن لە سەبەرخۆیی میللەتانی بچووکترو لاوەکیترو ((غەیرە مێژوویی)) وەك ئیرلەنداو پۆڵەندا، خاسییەتی سیاسی ئەم هەڵوێستگیرییانە بۆ بەرەوپێشەوە چوونی بزووتنەوەی سۆسیالیستیی چینی کرێکار زۆر ڕۆشن بووە. سەربەخۆیی پۆڵەندا گورز لە کۆنەپەرستیی تزاری دەوەشێنێو سەربەخۆیی ئیرلەنداش زەمینداریێتی گەورەی بریتانیا لە ئەلقە زەعیفەکەیدا دەکوتێو هەروەها عاملێکی مێژوویی نیفاق لەنێوان چینی کرێکار لە ئینگلستانو ئەمریکا لەنێو دەبات.

سەردەمی لینین سەردەمێکی ترە. کاتێك لینین قسە لە مافی جیابوونەوەی میللەتان دەکات، لەبنەڕەتدا میللەتانی ستەملێچوو لە ئیمپراتۆریەتی تزاریو موستەعمەرەکانو ولاتانی ژێر دەسەڵاتی ئیمپریالیزم دێنە بەرچاوی. لینین ڕۆڵی پۆزەتیڤی خەباتە دژی ئیستعماریەکانی میللەتانی بچووکی لەبەرچاوە لە گورز وەشاندن لە دەسەڵاتی بۆرژوازی جیهانی. لێرەشدا بەمانایەکی تر لەگەڵ ڕەوتێکی ئۆبژەکتیڤی میللەت سازیی لەجەرگەی نیزامێکی کۆنەو کۆنەپەرستانە بەرەو ڕووین، لەپێناوی گۆڕینی پەیوەندیە ئابووریەکانو گەشەی سەرمایەداری لەئاستی جیهانیدا. لەگەڵ جۆرێك لەناسیۆنالیزم بەرەوڕووین کە نەك تەنها لەبەرامبەر پرۆلیتاریاو بزووتنەوەی کرێکاری، بەڵکو لەهەمان کاتدا لەبەرامبەر ئیستعمار، کۆنەپەرستیی سیاسیو فیۆدالیزمدا مانا پەیدا دەکات. لینین سەیری توانای سیاسی ئەم ڕەوتەو جۆرو شێوەی بەیەکداانو بەرامبەرکێکەی دەکات لەگەڵ بزووتنەوەی سۆسیالیستی چینی کرێکاردا. مەسەلەی مافی دیاریکردنی چارەنووس بۆ لینین لەم چوارچێوە سیاسیەدا مانا پەیدا دەکات. لینینیش مەودای شمولی ئەم مافە بەرتەسك دەکاتەوە. فۆرمۆڵەی مافی دیاریکردنی چارەنووس لە لێکدانەوەی لینیندا لە فۆرمۆڵی مارکسو ئەنگلس عام ترە، بەڵام لەڕووی عملیەوە جیاوازیەك کە لەنێوان ((مافی جیابوونەوە))و ((ئیجابی بوونی جیابوونەوە))دا دای دەنێت، بەکردەوە پشتیوانی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی لە جیابوونەوەی میللەتان بەرتەسك دەکاتەوە بۆ چەند حاڵەتێکی دیاریکراو. دەستنیشان کردنی زەرورەتی جیابوونەوە وەیان پێشنیازکردن یان نەکردنی جیابوونەوە لە فۆرمۆڵبەندیەکەی لینیندا بەتەواوی سپێردراوە بە شیکردنەوەی ئەو هەلومەرجە دیاریکراوە.

سەردەمی ئێمە سەردەمێکی تەواو جیاوازە. تا بەرلە داڕوخانی بلۆکی ڕۆژهەڵات هیچ ڕەوتێکی گشتگیر وەیان بەرچاوی میللەت سازیی لەئاستی جیهانی وەیان لەئاستی ناوچەییدا لەئارادا نەبوو. ئەو چەند حاڵەتە پەراکەندەیەی کە هەبوو، ئەوپەڕەکەی ئەیتوانی ئارایشتی میللیی جیهانی هاوچەرخ لە جزئییاتێکی کەم بایەخدا بگۆڕێت. لەمە گرنگتر، بزووتنەوە میللیەکان ناوەڕۆکێکی ئابووری تایبەتیان نەبوو. ئەو ئاڵوگۆڕانەی جێمەبەستی بزووتنەوە میللیەکان بوو لەبنەڕەتدا سیاسیو فەرهەنگی بوو. سەرچاوەی ئەم بزووتنەوانە بەپێچەوانەی سەردەمی مارکسو لینینەوە نەئەگەڕایەوە بۆ ئاڵوگۆڕەکانی ئابووری سیاسی جیهانی، بەڵکو لەبنەڕەتدا سەرچاوەکەیان ستەمی میللیو فەرهەنگی وەیان دوژمنایەتی ناسیۆنالیستی بووە لەسەر دەسەڵات. ئابووری سیاسی جیهانو جەمسەربەندیە ئابووریو سیاسیەکانی بچووکترین کاریگەری لەم کێشمەکێشانەوە وەرناگرێت. ئەوەی لەبنەڕەتدا لەم سەردەمەدا لە قەڵەمڕەوی باسی مافی دیاریکردنی چارەنووس لەئارادایە، چەند مەسەلەیەکی میللی چارەسەر نەکراوە، وەکو مەسەلەی فەلەستین، مەسەلەی کورد، مەسەلەی ئیرلەنداو ...تاد کە بەپلەی جیاجیا ڕێگرن لەبەردەم ڕەوتی ڕۆتینیی ئابووری کاپیتالیستی لەناوچەکەی خۆیاندا وەیان بوونەتە عاملی نائیستقراریو ئاڵۆزیی سیاسی لەئاستی ناوچەییو جیهانیدا. ئەم مەسەلانە

هەندێ جار ببوونە مەیدانی کێشمەکێشێکی فراوانتر لەنێوان ڕۆژئاواو ڕۆژهەڵاتداو بەم پێیە ناوەڕۆکێکی لیبڵتریان لە حاڵتە ڕۆتینێیەکانی کێشمەکێشی میللی پەیدا کردووە.

هەرەس هێنانی بلۆکی ڕۆژهەڵات بەمانەیەکی تازە بووە مایەی دەست پێکردنی ڕەوتێکی میللەت سازیی، کە تەنانەت لەڕووی ئابووریشەوە ناوەڕۆکێکی چارەنووس سازی هەیە. سەرمایەداری بازاڕ لەبەشێکی گەورە لەجیهانی پیشەسازیو نیوە پیشەسازیدا، لەجەرگەی لەبەریەك هەڵوەشانەوەی هەموو پێکهاتە سیاسیەکانی نیزامی پێشوو نەبوونی قاڵبێکی پەسەند بۆ فەرمانڕەوایی، بەرەو ئەوە ئەڕوات کە جێگای مۆدێلی بە بنبەست گەیشتووی سەرمایەداری دەوڵەتیی بگرێتەوە. جۆرێك لە ناسیۆنالیزم، بەشێوەیەکی سەرەکی ناسیۆنالیزمی قەومی، وەکو ماتریالێك بۆ بیناکردنی شادەماری ئایدۆلۆژیکیی حکومەتو بەدەستهێنانی مەشروعییەتی سیاسی بۆ دەوڵەتە بۆرژوایییە تازەکان لە پارچەو پریشکی ئیمپراتۆرییە پووکاوەکە خۆی ئەنوێنێ. هەموو ڕۆژێك مەسەلەیەکی میللی تازە دروست ئەکرێت. باسی مافی دیاریکردنی چارەنووس بەفراوانی دەچێتە دەستوورەوە. سەیر لەوەدایە هەر ئەو ڕەوتەی کە مەسەلەی میللی تازە دێنێتە نێوانەوە، ئەگەری چارەسەرکردنی مەسەلە میللییە کۆنەکان زیاتر دەکات.

ئەم هەلومەرجە زەوی تا ئاسمان جیاوازی هەیە لەگەڵ سەردەمەکانی تردا. مەسەلەکە بەتەواوی لەجەرگەی پاشەوپاش گەرانەوەیەکی گەورەی کۆمەڵایەتی سیاسیو فەرهەنگیدا لەئارادایە. ناسسیۆنالیزمی قەومی لەسووکترینو بۆگەنترین شێوەکانیدا ئاڵا هەڵگری مەسەلەی میللییە. بەپێچەوانەی سەردەمی مارکسو لینینەوە، میللەت سازیی ئەمڕۆو ئەو ناسنامە میللییانەی لە دەمەزەردکردندان، هیچ پەیوەندییەکیان بە چوونە پێشەوەی ماددییانەی مێژوو بەهیچ ئاراستەیەکی ئیجابیدا نییە. نووکی تیژی ئەم ناسیونالیزمە ڕاستەوخۆ ڕووی لەکرێکارو کۆمۆنیزمو تەنانەت ریفۆرمو لیبرالیزمیشە. دووبارەکردنەوەی سووكو سادەی فۆرمۆڵەکەی لینین لەبەرامبەر سەربەخۆیی موستەعمەراتو فۆرمۆڵەکەی مارکس لەبەرامبەر میللەت سازیی بۆرژوایی سەدەی نۆزدەهەمدا وەڵامی مەسەلەکانی ئەمڕۆ نییە. کۆمۆنیستو کرێکاری ئەمڕۆ دەبێ وەڵامی مەسەلەی میللی ئەمڕۆ، بەو شێوەیەی کە هەیە، بداتەوە. لەم کۆششەدا بەبڕوای من دەکرێ بگەیت بە لێکدانەوەیەك کە بەشێ بەسەر سەردەمەکانی رابردووشدا تەعمیم بکرێتو ناوەڕۆکی شۆڕشگێڕانەو مونسەجیمی هەڵوێستی مارکسو لینینیش بە ڕوونییەکی زیاترەوە نیشان بدات.

لە میللەتەوە تا "مەسەلەی میللی"

خودی بوونی میللەت، یان بەفەرز وەرگرتنی بوونی میللەتێك، نابێتە بنەمایەك بۆ هیچ حەقی حاکمییەتێك. ئەوەی کە هەر میللەتێك، بەهەر پێناسەیەکەوە، مافی هەیە وڵاتی "خۆی"

پێك بهێنێ، نەبنچینەیەکی زانستیی هەیە، نە حقوقیو نە مێژوویی. مارکسو لینین نەتەنها لەڕووی عەمەلیی‌یەوە تێڕوانێکی لەم چەشنەیان بۆ مەسەلەکە نەبوو، بەڵکو ئەوەیان لا بەڵگەنەویست بوو کە لەجیهانی واقیدا و لەجەرگەی پەیوەندییە ئابووریو سیاسیو فەرهەنگیی‌یەکانی نێوان قەومو میللەتە جیاجیاکاندا، "هەموو میللەتان"، بەشوێن پێکهێنانی وڵاتی خۆیانەوە نابنو جیهان هیچ کاتێك نابێتە سەبەتەیەکی پڕ لە وڵاتانی ووردو درشتی بەقەد ژمارەی میللەتان، چ واقعیی‌یەکانو چ ساختەکان. وە هەر ئەم دڵنیا بوونە عەمەلیی‌یە، هەندێ جار دەوری هەبووە لە جدی نەگرتنی زانستییانەی ئەوان بۆ دیاری کردنی ووردتری معیارەکانو مەودای شمولی "مافی میللەتان"، یان لە هەنگاو نەهاویشتنی ئەوان بۆ ناو ڕەخنەی حقوقیی لە مەقولەی میللەت.

بوونی ستەمی میللیش خۆی لەخۆیدا بنچینەیەك نییە بۆ بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوەو پێکهێنانی وڵاتی سەربەخۆ. وەڵامی کۆمۆنیستیی بە بوونی ستەمی میللی، خەباتە بۆ لابردنی ستەمی میللی. ئەمە شێوازێکە کە بزووتنەوەی چینی کرێکارو گشت بزووتنەوەی یەکسانیخوازانە لە 99٪ی کۆمەڵگا مەوجودەکاندا لەبەرامبەر ستەمێك کە لە میللەتە کەمینەکان دەکرێت گرتوویانەتە بەر. وەڵامی یەکجارەکی کۆمۆنیزمیش کۆتایی هێنانی یەکجاریی‌یە بە ستەمی میللی لەڕێگەی لەنێوبردنی سەرمایەداریو چەوسانەوەو دابەشبوونی چینایەتیی‌یەوە بەشێوەیەکی گشتی.

بەڕەسمییەت ناسینی مافی دیاریکردنی چارەنووس، یان مافی جیابوونەوە، وەسیلەیەکی سیاسیو شیعارێکی تاکتیکیی نییە لەبەرامبەر بوونی میللەتانو ئینتماو خۆشباوەڕیی میللیدا وەیان تەنانەت بوونی ستەمی میللیشدا. ئامرازێکە بۆ وەڵامدانەوە بە ((مەسەلەی میللی)). بوونی میللەتو ستەمی میللی، خۆبەخۆ بەمانای بوونی ((مەسەلەیەکی میللی)) نییە. ئەمە مەقولەیەکی بنەڕەتیی‌یە لەباسەکەی ئێمەدا. هەڵبەتە بەبێ ناسنامەی میللی مەسەلەی میللی ناتوانێ بوونی هەبێت. هەروەك چۆن بەبێ ستەمی میللیش، یان تەسەوری بوونی ستەمی میللی، وەیان لانی کەم کێبەرکێی میللی، مەسەلەی میللی وجودی ماددی نابێت. ئەمانە مەرجی پێویستی سەرهەڵدانی مەسەلەی میللین لە کۆمەڵگادا، بەڵام مەرجی کافیی نین. کاتێك ئەتوانین باس لە بوونی مەسەلەی میللی بکەین کە ئەم ناسنامە میللیی‌یە ناکۆکانەو کێشمەکێشو کێبەرکێو دوژمنایەتییان گەیشتبێتە ئاستێك لە خەست بوونەوەو توند بوونەوە، وە پێشینەو مێژوویەکیان هەبێتو حەساسییەتێکیان لەگشت کۆمەڵگادا دروست کردبێ کە ئەوی خستبێتە ڕیزی مەسەلە میحوەریی‌یەکانی کۆمەڵگاوە. مەسەلەیەك کە لەڕوانگەی جەماوەری فراوانی خەڵکو لەڕووی ژیانی ئابووریو سیاسی کۆمەڵگاوە وەڵام ئەخوازێ. بەڕەسمی ناسینی مافی جیابوونەوە یەکێکە لە شێوازەکانی تیمارکردن، نەشتەرگەرییەکی کۆمەڵایەتیی‌یە، کە لە هەلومەرجێکی وادا بەدەست چینی کرێکارەوەیە. بەڵام لەپێشدا دەبێ مەسەلەیەك هاتبێتە ئاراوە تا وەها ڕێگاچارەیەك لەبنەڕەتەوە مەوزوعییەتی پەیدا کردبێ. دەبێ دەردێك وجودی هەبێت تا

دەرمانێکی لەم چەشنە، کە بەشایەتیی مێژووی سەدو پەنجا ساڵی ڕابردوو لەزۆربەی کاتەکاندا بۆ کۆمۆنیستەکان "قابیلی پێشنیاز کردن" نییە، بخرێتە دەستووری چارەسەرکردنەوە.

کاتێك وورد تر سەرنج ئەدەین ئەبینین مارکسو لینینیش تائەو جێگایەی کە پەیوەستە بەمافی جیابوونەوەوە لەواقعدا نەك هەموو چەشنەکانی میللەت یان حاڵەتە بێشومارەکانی ستەمی میللی، بەڵکو ((مەسەلە میللییە)) ئاوەڵاکانی جیهانی هاوچەرخی خۆیان مەبەست بووە. فۆرمۆڵبەندییەکانی ئەوانیش دەبێ هەر لەم چوارچێوەیەدا دەرك بکرێتو قەزاوەتی لەسەر بکرێت.

بەرنامەی کۆمۆنیستیی سەنەدی دڵڕاگرتنی میللەتان نییە. بڕیار نییە چینی کرێکار بۆ دابەش کردنی هەر وڵاتێك بۆ کۆمارە سەربەخۆکانی دانە دانەی میللەتان بخرۆشێ. لەڕوانگەی چینی کرێکارەوە هەر سکاڵاو نارەزایەتییەك لە ستەمی میللی یەکسەر بە ڕیفراندۆم بۆ جیابوونەوە وەڵام وەرناگرێتەوە، سەرکەوتنی کرێکاریی، جەژنی ناسیۆنالیزم نییە. چینی کرێکارو بەرنامەی کۆمۆنیستی لەسەرێتی کۆتایی بەستەمی میللی بهێنێتو بۆ ئەو مەسەلە میللییانەی کە بوونەتە مەسائیلێکی واقعی لەژیانی جەماوەری خەڵکدا ڕێگاچارە دابنێ. ئەم ڕێگاچارەیە دەتوانێ بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوەی میللەتی ستەم لێچووو ژێر دەستە بێت.

لەبارەی ئێرانەوە بەدیاریکراوی، مەسەلەی کورد مەسەلەیەکی میللی کراوەو مەترەحە. مەسەلەی لوڕ یان مەسەلەی ئازەری یان هەر ناسنامەیەکی میللی تر کەدەتوانێ لەم یان لەو بڕگەدا خۆی قووت بکاتەوە، ئەمڕۆ بەئەندازەی مەسەلەی کورد لە ئێران یان لەناوچەکەدا مەترەح نییە. ئێمە فۆرمۆڵێکمان نییە بەناوی مافی "میللەتان" لە وڵاتی "فرە میللی"ی ئێراندا بۆ "دیاریکردنی چارەنووسی خۆیان". شیعارێکی ڕۆشنمان لەبەرامبەر مەسەلەی کورددا هەیە: بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوەی خەڵکی کوردستانو پێکهێنانی دەوڵەتێکی سەربەخۆ.

کاتێك بوونی <u>مەسەلەی میللی</u> دەکەینە معیار بۆ مەوزوعییەت پەیداکردنی مافی جیابوونەوە، کۆمەڵێك دژواریو تێکەولێکەی تیۆریی گرنگ وەلائەنێین. یەکەم، لەجیاتی قەڵەمڕەوی سەبجەکتیڤو دڵخوازانەی پێناسەکردنی میللەتو دواتریش دابەش کردنیان بۆ میللەتانی گەورەو بچووك، موعتەبەرو ناموعتەبەر، مێژوویيو نامێژوویی، شایستەو ناشایستە، مەسەلەی ئۆبجەکتیڤو مەلموسی بوونو نەبوونی ((مەسەلەی میللی)) دەبێتە بناغەی توێژینەوەمان. ئێمە ئیتر ناچار نابین پێناسە ڕەنگاوڕەنگەکانی ناسیۆنالیستەکان بۆ میللەت قبووڵ بکەین، ناچار نین بەقبووڵ کردنی ناسنامە میللییەکان لە خوڵقاندنو مانەوەیاندا بەشداری بکەین، ناچار نین بچینە ناو باسی ڕەتکردنەوە یان قبووڵ کردنی بڕوانامە میللییەکانەوە یان تەنانەت بچین بەشوێن دۆزینەوەی خەتاباری مێژوویی بۆ پێکدادانو کێشمەکێشە میللییەکان، ناچار نین ناسیۆنالیزمو ناسیۆنالیستەکان بۆ باشو خراپ،

پێشکەوتنخوازو کۆنەپەرستو...تاد دابەش بکەین. ئێمە لەسەرمانە بوونی ئۆبجەکتیڤی مەسەلەیەکی میللی لە کۆمەڵدا کە خەڵکی بەشێوەیەکی جدی بەدەوریا قوتبی بوونەتەوەو داوای وەڵامی ئەکەن بەڕەسمی بناسین. ئەمە خۆی مەودای شمولی مافی جیابوونەوەو ئەو میللەتانەی کەتوانن کاندید بن بۆی دیاری دەکاتو سنووورداری دەکاتەوە وەئیتر پێویستمان بەوە نابێ کە معیارە سەبجەکتیڤەکان، کە هەرچۆنێك بێت لەسەر پێناسەو مەقولاتە ناسیۆنالیستی‌یەکان بینا دەکرێن، بێنینو بیاندەین بەسەریەکدا. مەودای شمولی مافی جیابوونەوە لانی زۆر بەئەندازەی ژمارەی مەسەلە میللی‌یە واقعی‌یەکانە لەکۆمەڵگا لەهەر بڕگەیەکی دیاریکراودا، وەنەك بەئەندازەی ژمارەی میللەتانی ئێستا یان داهاتوو وەیان بەئەندازەی ستەمگەری‌یە میللی‌یەکان لەدژی میللەتانی کەمینە. دووەم، ئەم تێڕوانینە ڕێك ئەو بارە سلبی‌یە دەبەخشێتە مەسەلەی بەڕەسمی ناسینی مافی جیابوونەوە کە ئەم جیابوونەوانە لەواقعدا بۆ چینی کرێکاری ئەنتەرناسیۆنالیست هەیانە. دانی مافی جیابوونەوە، گێڕانەوەی مافە زەوت کراوەکانی میللەتان نی‌یە، قبووڵ کردنی لێك ترازانێکی تازەیە لە ناو کۆمەڵگای ئینسانی‌داو تەسلیم بوونە بەو واقعییەتە دەردناکە کە ژیانێکی هاوبەش بەبێ‌لەبەرچاوگرتنی ئینتمای میللی‌و قەومی لەنێوان زۆرێك لەئینسانەکاندا مەیسەر نەبووە. بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوە لەڕوانگەی کۆمۆنیستێکەوە وەدیهاتنی بنەمایەکی "موقەددەس"و "ڕزگاری بەخش" نی‌یە، کە "بە ڕێکەوت" "کەمێك" ناکۆکی هەیە لەگەڵ ئەنتەرناسیۆنالیزمی کرێکاریدا، بەڵکو تەسلیم بوونە بە واقعییاتێکی تاڵ کە لەجیهانی واقعی‌داو بەپێچەوانەی ئامانجەکانی ئەنتەرناسیۆنالیزمی کرێکاری‌یەوە هاتۆتە ئاراوە. ئێستا دەکرێت بەڕۆشنی‌و بەبێ هیچ سەرزمان گرتنێك وەڵامی میللەتانو ئەدیبانو شاعیرانیان بدەینەوە، ئەوە ڕوون بکەینەوە کە بۆچی ئێمە وەکو کرێکارو کۆمۆنیست مافی جیابوونەوە بەمافێك دەزانین کە بەکارهێنانی سنووردارەو تەنانەت لەوجێگایەشدا کە ئەم مافە بەڕەسمی دەناسین بەشێوەیەکی گشتی ڕێگای جیابوونەوە بۆ ئەو میللەتە پێشنیاز ناکەین. سێیەم، ئەم لێکدانەوەیە دەستی ئێمە ئاوەڵا ئەکات بۆ وەڵامدانەوە بەو مەسەلە میللی‌یانەی کە ناوەڕۆکی ئابووری‌و سیاسی جۆراوجۆرو تایبەتمەندیی مێژوویی جیاجیایان هەیە. ئێمە ئیتر لە هەڵوێست گرتن لەبەرامبەر مەسەلە میللی‌یەکانی مەترەح لەکۆمەڵگادا ناچار بە داوەری کردنی ئەخلاقی وەیان ناوبژیوانی‌یەکی مێژوویی تایبەت نابین لەبارەی "ڕەسەنی‌و شایستەیی" میللەتانی جێگای باس، یان بوونو نەبوونی ستەمی میللی‌و ئەبعادەکانی وەیان دەوری چارەسەرکردنی مەسەلەکە لە ڕەوتی گەشەی مێژووی بەشەردا. ئێمە تەنانەت ناخواستە ناکەوینە پاڵ ناسیۆنالیزمێك لەبەرامبەر یەکێکی تردا. مەبەستی ئێمە چارەسەر کردنی مەسەلەی میللی‌و ڕزگارکردنی کۆمەڵگاو چینی کرێکارە لە هەردوو دیوی قڵشتە میللی‌یەکەدا لە ئاکامە زیانبارەکانی، نەك دانەوەی مافە میللی‌یەکانی ئەم یان ئەو میللەت. پووچترین، بێناوەڕۆکترینو ساختەترین کیشمەکێشو ناکۆکی‌یە میللی‌یەکانیش، ئەگەر بەڕاستی کۆمەڵگایان بەرەو قوتب بەندی‌ی بردبێت، دەتوانن وەڵامێکی ڕۆشن لەکۆمۆنیستەکانەوە وەربگرنەوە. ئەم لایەنەی باسەکە بەتایبەت لەسەردەمی ئێمەدا بە ڕەوتێکی

کۆنەپەرستانەو پووچی میللەتسازییەوە کە لەئارادایەو ئەو دەردەسەرییانەی کە بەسەر خەڵکیدا دەسەپێنێ، زۆر گرنگە.

بەڵام گرنگترین لایەنی ئەم شێوە لێکدانەوەیەی مەسەلەکە ئەمەیە کە کێشمەکێشی کۆمۆنیزم و ناسیۆنالیزم لەسەر مەسەلەی میلی و جیابوونەوەی میللەتان دەخاتە سەر ڕێچکە واقعییەکەی خۆی. قەڵەمڕەوی هەڵسووڕانی دژی ناسیۆنالیستی کۆمۆنیزمی کرێکاری بەتاو پەرە پێدەدات و دەیگۆڕێ. دەبێ ئەمە زیاتر شیبکەینەوە.

ناسیۆنالیزم و مەسەلەی میللی

مەسەلەی میللی، وەکو بەرامبەرکێیەکی کۆمەڵایەتی لەسەر بناغەی ناسنامە میلییەکان کە ئەوەندە پەرەئەگرێ کە جیابوونەوەی سیاسی وەکو ڕێگاچارەیەك دێنێتە گۆڕ، چۆن سەرهەڵئەدات؟ خودی بوونی ناسنامە میلییە جیاجیاکان نابێتە مایەی سەرهەڵدانی حەتمیی مەسەلەیەکی میللی لەکۆمەڵگادا. نموونەکانی پێکەوە ژیانی بێگیروگرفت و بێ پێکدادانی میللەتە جیاجیاکان لەیەك چوارچێوەیەکی وڵاتیدا زۆرن. بوونی ستەم و هەڵاواردنی میلیش هێشتا بەمانای سەرهەڵدانی مەسەلەی میللی نییە لەئاستێکی کۆمەڵایەتیدا. لەزۆرێك لە وڵاتاندا هەڵاوادنە میلییەکان لەهەمان کاتدا کە واقعییەتێکی هەست پێکراوو مەینەتباری ژیانی میللەتە ژێردەستەکانن، لەگەڵ ئەمەشدا لەجەرگەی ئەو پەیوەندییە جێکەوتووە ئابووری و سیاسییانەی کە لەکۆمەڵگادا هەن، بۆ خودی تاکەکانی میللەتی ژێردەست لەوە لاوەکیتر دەرئەکەون کە کێشمەکێشێکی سیاسی توندوتیژ بخوازن. خەبات بۆ لابردنی ئەم هەڵاواردنانە لەزۆربەی زۆری حاڵەتەکاندا نابێتە مایەی سەرهەڵدانی مەسەلەیەکی میللی بۆ ئەو کۆمەڵگایە.

ڕاستییەکەی ئەوەیە کە بۆ سەرهەڵدانی مەسەلەی میللی دەبێ ناسیۆنالیزم وەکو ئایدۆلۆژی و بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی بەتەواوی هاتبێتە مەیدان. جیاوازییە میلی و قەومییەکان و نایەکسانییە ئابووری و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگییەکان لەسەر بناغەی ئینتمای میللی، ئەو واقعییەتانەن کە بە دەستی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە جیاجیاکانەوە بەسەرەنجامی جیاجیا دەگەن. لیبرالیزم و کۆمۆنیزم و سۆسیال دیموکراسی و ناسیۆنالیزم لەگەڵ ئەم واقعییات و پۆتانسیێلانەدا وەکو یەك ڕەفتار ناکەن. ناسیۆنالیزم ئەو ڕەوتەیە کە دەیەوێ تەبەلوری سیاسی ببەخشێتە ئەم قڵشت و جیاوازییانە. ناسیۆنالیزم ئەو ڕەوتەیە کەئەم جیاوازییانەی ئێستاو داهاتوو ڕاستەوخۆ بە مەسەلەی دەسەڵاتی سیاسی و ئایدۆلۆژیی حوکمڕانییەوە گرێدەدات.

پێشتر وتم کەناسیۆنالیزم بەرهەمی خۆپەرستانەی میللەتان نییە. بەپێچەوانەوە، میللەتان و خۆپەرستی و دەمارگیریی میلییان بەرهەمی ناسیۆنالیزمە. ناسیۆنالیزم، سەربەخۆ لەوەی کە لە چ سەردەمێکداو لەجەرگەی کام ڕەوتی پایەیی لەقەڵەمڕەوی ئابووری سیاسیدا پێئەنێتە

مەیدان، ئایدۆلۆژی‌یەکی بۆرژوایی‌یە بۆ بەرپاکردنی دەسەڵاتی چینایەتی. ئایدۆلۆژی‌یەکە کە هەوڵ دەدات حکومەتی چینایەتی بۆرژوا بەجۆرێك بەرپا بکات کە وەکو بەرهەمو تەجەسومی سیاسی خاسییەتو تایبیەتمەندی‌یە زاتی‌یە هاوبەشەکانی نێوان ئەتباعەکەی نیشان بدرێت. ناسنامەی میللی بەردی بناغەی ستراتیجی‌ی ناسیۆنالیزمە لەبەرپاکردنی دەوڵەتی چینایەتی بۆرژوازیدا. دەوڵەتی چینی دەسەڵاتدار، بە تەجەسومی خارجی‌ی زاتو ناسنامەی میللی هاوبەشو سەرووچینایەتی ئەتباعەکەی لەقەڵەم ئەدرێت، لەکاتێکدا لەواقعدا ئەوە ناسنامەی میللی ئەتباعی کۆمەڵگایە کە تەجەسومی دەروونی‌و ڕەنگدانەوەی ئایدۆلۆژی ناسیۆنالیستی‌ی دەسەڵاتە لەزەینی ئەواندا. ئەوە پێداویستی‌یەکانی بەرپاکردنی دەسەڵاتی بۆرژوازی‌یە کە بۆ ناسیۆنالیزم داهێنانی مەقولەی میللەتو ناسنامەی میللی دەکاتە شتێکی پێویست.

مەسەلەی دەوڵەتو دەسەڵاتی سیاسی‌و پەیوەندی‌یان بە میللەتو ناسنامەی میللی‌یەوە، مەسەلەی بنەڕەتی‌ی ناسیۆنالیزمە. ڕۆڵی ناسیۆنالیزم لە خوڵقاندنی مەسەلەی میللی‌دا، گواستنەوەی مشتومڕو جیاوازی‌یە میللی‌یەکانە لە قەڵەمڕەوی ئابووری یان فەرهەنگی‌وە بۆ قەڵەمڕەوی سیاسەتو مەسەلەی دەسەڵات. تائەوکاتەی کە جیاوازی‌و نایەکسانی‌و کێشمەکێش‌و مشتومڕە میللی‌و قەومی‌یەکان ڕاشکاوانە نەبەسترابێتنەوە بە مەسەلەی دەوڵەتو حاکمییەتەوە، هێشتا مەسەلەی میللی بەمانای تایبەتی‌ی ووشەکە سەری هەڵنەداوە. کاری ناسیۆنالیزم ئەوەیە کە ئەم گوزارە بۆناو قەڵەمڕەوی سیاسەتو دەسەڵاتی دەوڵەتی‌ی زامن بکات.

مەسەلەی میللی زیاتر لە هەر شتێك ئاکامی میللی بوونی فەلسەفەی دەسەڵاتی دەوڵەتی‌یە لە کۆمەڵگادا. ناسیۆنالیزمی میللەتی باڵادەستو هێنانە مەیدانی دەوڵەت وەکو ئامڕازێك بۆ زامن کردنی بەرتری‌ی میللی‌و قانوونیەت دان بە هەڵاواردنە میللی‌یەکان سەرچاوەیەکی سەرەکی‌ی سەرهەڵدانی مەسەلەی میللی‌یە لەچوارگۆشەی جیهاندا. ستەمی میللی بەمانای تایبەتی‌ی ووشەکە مەقولەیەکی سیاسی‌یە. لەنێزامێك کەتیایدا ئایدۆلۆژی حاکمییەت لەسەر ئینتمای میللی دانەمەزرابێ، ئەو نایەکسانی‌یانەی کە لەئیمکاناتە ئابووری‌و فەرهەنگی‌یەکانی نێوان میللەتە جیاجیاکان‌دا هەیە، شانسێکی کەمتری هەیە بۆئەوەی ببێتە مایەی کێشمەکێشێکی سیاسی‌و شکڵدان بە مەسەلەیەکی میللی لەکۆمەڵگادا.

بەڵام سەرکوتگەری‌ی ناسیۆنالیزمی باڵادەست تەنها سەرچاوەو زەمینەی سەرهەڵدانی مەسەلەی میللی نی‌یە. واقعییەتەکانی هەرئەم چەند ساڵەی یەکەمی دەیەی نەوەد ئەوە بەڕۆشنی نیشان دەدات کە جموجۆڵە ناسیۆنالیستی‌یەکان دەتوانن لەسایەی هەلومەرجی تایبەتی‌دا لەسەر بچووکترین‌و لاوەکی‌ترین قڵشتی میللی‌و قەومی گەورەترین کێشمەکێشی میللی بنیات بنێن. ئەگەر بکرێت فۆرمۆڵەیەکی گشتی لەبارەی سەرهەڵدانی مەسەلەی میللی‌یەوە بەدەستەوە بدرێت ئەوەیە کە بوونی مەسەلەی میللی بەمانای تایبەتی ووشەکە بەرهەمی کارکردی ناسیۆنالیزمەو ڕووبەڕوو بوونەوەو بەرامبەرکێ‌ی توندوتیژی ناسیۆنالیزمە جیاجیاکان تایبەتمەندی‌ی هەموو حاڵەتەکانی مەسەلەی میللی‌یە. کاتێك ئەم ڕووبەڕووبوونەوەیە بەکردەوە

ڕووئەداتو مشتومڕ لەسەر دەسەڵات لەژێر ئاڵای ناسنامە میللییە جیاجیاکان لەنێوان بەشە جیاجیاکانی بۆرژوازیدا هەڵئەگیرسێ، ئیتر سەرچاوەی کۆمەڵایەتیو فەرهەنگیی پێکهەڵپژانەکانی یەکەم شتێك لەبارەی ناوەڕۆكو بناغەی ئەمڕۆی مەسەلەکەوە ڕوون ناکاتەوە.

مەسەلەی میللی بەرهەمی ناسیۆنالیزمە. بەڵام چارەسەرکردنەکەی زۆرجار ئەکەوێتە ئەستۆی سۆسیالیزمی کرێکاری. باسی بەڕەسمی ناسینی مافی جیابوونەوە ئامڕازێکی گرنگی کۆمۆنیزمو چینی کرێکارە لەبەرامبەر بنبەستو قەیرانێك کە ناسیۆنالیزمو بۆرژوازی خوڵقاندوویانە. بەم پێیە هاتنە ناوەوەی باسی مافی جیابوونەوە بۆناو بەرنامەی کۆمۆنیستی بەمانای بەڕەسمییەت ناسینی توانای تێکدەرانەی ناسیۆنالیزمە لەدنیای بۆرژوازیدا. بەڕەسمی ناسینی مافی جیابوونەوە چەکێکە بۆخەبات لەدژی ناسیۆنالیزم. وە ئەمەش ئەو لایەنەی دەرکی مارکسیستییە لەبەرامبەر مەسەلەی میللیدا کە بەشێوەیەکی تایبەتی قەرزارباری لینینە. ((کۆمۆنیزمێکی پراتیك))ی کە سڕینەوەی هەڵاواردنو ناسنامە درۆیینە میللییەکان تەنها شیعارێکی سەرئاڵاکەیو ئارەزوویەك نییە لەدڵیدا، بەڵکو ئەرکێکە کە بەکردەوە خستوویەتییە ئەستۆی خۆی. کۆمۆنیزمێکی پراتیکی کە دەیەوێ مەبادئەکانی لەجیهانی واقعیو لەبەرامبەر هێزی مەزنی ڕەوتە بۆرژواییەکاندا پیادە بکات. بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوەی میللەتانی ستەم لێچوو وەکو ڕێگاچارەی مەسەلەی میللی، شێوازێکە بۆ چەك کردنی ناسیۆنالیزمو بۆرژوازیو ڕێگاخۆش کردن بۆ ڕزگاربوونی جەماوەری کرێکارو زەحمەتکێش لە کارکردە زیانبارەکانی ناسیۆنالیزم لەسەر زەینو ژیانیان.

ئەم باسە لەهەمان کاتدا بەو مانایەیە کە بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوە وەختێك مەوزوعییەت پەیدا دەکات کە ڕەوتە ناسیۆنالیستییەکان پێشڕەوییەکی بەرچاویان کردبێتو خورافاتەکانی خۆیان کردبێتە هێزێکی ماددی لەکۆمەڵگادا. بەتایبەت ئەوەی کە کارەکەیان کێشابێتە قەڵەمڕەوی کێشمەکێشی چالاك لەمەیدانی سیاسیدا. بوونی ناسیۆنالیزمێك کە هێشتا لە قەڵەمڕەوی فەرهەنگو خۆنواندنی فەرهەنگیدا ماوەتەوە، ناسیۆنالیزمێك کە هێشتا لەنێو ئەومیللەتەدا، چ باڵادەستو چ ژێردەست، ڕەوتێکی لاوەکیو وەرەقەیەکی زەختی بچووکە، نابێتە پاساوێك بۆ بازدان بۆ باسی مافی جیابوونەوە. بەڕەسمییەت ناسینی مافی جیابوونەوە دەرمانی دەردێکە کەبەکردەوە نیشانەکانی دەرکەوتبێت، ڤاکسن ﴿کوتان﴾ێك نییە بۆ بەرگرتن بە سەرهەڵدانی مەسەلەی میللی. ڕوویەکی تری ئەم باسە ئەوەیە کە ئەو مەسەلە میللییانەی کە هەن مومکنە لەڕەوتی مێژوودا لەمەیدان بچنە دەرو مەسائیلێکی تازە بێنە مەیدان. قڵشتێکی میللی کە ئەمڕۆ نەبووەتە گرێیەکی سیاسیو کۆمەڵایەتیی بنەڕەتی دەتوانێ لەماوەی چەند ساڵێکدا بەهیممەتی ناسیۆنالیزم وای لێبێت. دەستنیشان کردنی کۆنکرێتی مەسەلەکە لەهەر حاڵەتێکدا مەرجی مەبدەئییەتی کۆمۆنیستییە لەبەرامبەر مەسەلەی میللیدا.

فۆرمۆڵبەندییەکەی ئێمە کەلەسەر بناغەی گرێدانی باسی مافی جیابوونەوە بە بوونی مەسەلەی میللییەوە، بەمانای سیاسی ووشەکە، بنیات نراوە، کۆمەکمان پێدەکات کەبتوانین

تەئکیدێکی زیاتر لەسەر ئەرکە دژی ناسیۆنالیستیی‌یەکانی کۆمۆنیزم بکەین بەرلە سەرهەڵدانی مەسەلەی میللی. خەباتی چالاکانە لەدژی ستەم‌و هەڵاواردنی میللی، بانگەواز بۆ خەباتێکی سەراسەری لەپێناو کۆمەڵگایەکی یەکسان‌و دوور لەهەڵاواردن، پەردە هەڵماڵین لەڕووی ناسیۆنالیزم‌و بەرژەوەندی‌و ناوەڕۆکە بۆرژوایی‌یەکەی لەهەردوو بەری کیشمەکێشە میللی‌یەکاندا، تەبلیغ کردنی ناسنامەی چینایەتی هاوبەشی کرێکاران‌و ناسنامەی ئینسانی‌ی هاوبەشی هەموو خەڵك‌و ڕەخنەگرتن لە تێڕوانینی دەمارگیرانەی ناسیۆنالیستی، ئەمانە ئەرکە سەرەکی‌و حەیاتی‌یەکانی کۆمۆنیزمە لەدژی جموجوڵی ناسیۆنالیستی‌و ئاسۆی میللی. فۆرمۆڵبەندی‌یە بەرنامەیی‌یەکەی ئێمە بە دانانی باسی "مافی میللەتان" لەچوارچێوەیەکی دیاریکراوو مەودا شمولی‌یە سنووردارو واقعی‌یەکەی خۆی‌دا، بزووتنەوەی کۆمۆنیستی بەوجۆرەی کە پێویستە لەدژایەتی‌یەکی لەئاشتی نەهاتوو لەگەڵ ناسیۆنالیزمدا پێناسە دەکات‌و لەزۆربەی حاڵەتەکاندا بۆ هێرش کردنە سەری بانگەوازی دەکات، بێ‌ئەوەی کەئێمە لە ئامڕازە سیاسی‌یە واقعی‌یەکان بۆ دەخالەتی واقعی لە قەیرانە میللی‌یەکانی کۆمەڵگادا مەحروم بکات.

بەکورتی:

1. بناغەی بەرنامەی کۆمۆنیزمی کرێکاری لەبەرامبەر میللەت‌و میللەت چێتی‌دا، مەبدەئە ئەنتەرناسیۆنالیستی‌یەکانی مارکسیزمە کە کۆمۆنیزمی کرێکاری لەدژی ناسیۆنالیزم‌و ستەمگەری‌ی میللی پێناسە دەکات‌و سڕینەوەی سنوورەکان‌و ناسنامە درۆیینە میللی‌یەکان دەخاتە دەستوری بزووتنەوەی نێونەتەوەیی چینی کرێکارەوە.

2. هەروەها بەرنامە دەبێ حیساب بۆ هێزی ماددی‌و تێکدەرانەی ناسیۆنالیزم بکات لەدنیای هاوچەرخداو ڕێگاچارەی چینی کرێکار بۆ قەیران‌و مەسەلە میللی‌یەکانی دنیای هاوچەرخ بخاتە ڕوو. بەرنامە دەبێ مافی جیابوونەوەی میللەتانی ژێردەست وەکو ڕێگاچارەیەکی ڕەوای مەسەلەی میللی بەڕەسمی بناسێ.

3. بەرنامە دەبێ لەچوارچێوەی ئەو وڵاتەدا کە قەڵەمڕەوی سەرەکی‌ی هەڵسووڕانی حزبە، واتە ئێران، پەنجە بخاتە سەر ئەو مەسەلە میللی‌یانەی کە لەم بڕگە دیاریکراوەدا چارەسەرکردنیان بەدیاریکراوی پیادەکردنی مەبدەئی مافی جیابوونەوە دەخوازێ. بەبڕوای من لەچوارچێوەی ئەوزاعی سیاسی ئێرانی ئەمڕۆدا، تەنها حاڵەتی کوردستان ئەم حوکمە ئەیگرێتەوە.

* * *

بەرلە کۆتایی هاتنی ئەم زنجیرە ووتارە دەبێ هێشتا دوو خاڵی تر تاوتوێ بکرێ. یەکەم، ئایا مەقولاتی خودموختاری‌و ئۆتۆنۆمی‌و... تاد لەوەڵامدانەوەی کۆمۆنیستی بەمەسەلەی میللی‌دا چەندە ئیعتبار یان هەیە یان نی‌یە. بەبڕوای من ئیدەی خودموختاری، واتە پاراستنی چوارچێوەی وڵاتێك‌و پیادەکردنی دەسەڵاتە میللی‌و قەومی‌یە خودموختارەکان تیایدا، نەخشەیەکە بۆ هەتاتایی کردنی ناسیۆنالیزم‌و ناسنامەی میللی‌و چاندنی تۆوی قڵشت‌و

کێشمەکێشە میللی‌یەکان لەکرۆکی ئێسکی کۆمەڵگادا. ئەمە دەبێ ڕەت بکرێتەوە. خاڵی دووەم لێکۆڵینەوەیەکی موشەخەس‌تری مەسەلەی کوردو ڕێگاچارەی پێشنیاری حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری‌یە لەبەرامبەر ئەم مەسەلەیەدا. دەبێ لەبەشی داهاتوودا بچینە سەر ئەم خاڵانە.

ئەم وتارە یەکەم جار لە مانگی فیبرەوەری تا نۆڤەمبەری 1994،
لە ژمارەکانی 11 تا 16ی ئەنتەرناسیۆنال‌دا بڵاو بووەتەوە.

* ڕوونکردنەوە: ئەم ووتارە لێرەدا بەعەمەلی کۆتایی پێ‌هات. هیچ بەشێکی تر لەدرێژەی ئەم زنجیرە وتارەدا بڵاو نەبووەوە.

سەعید ئەحمەد
لە فارسی‌یەوە کردوویەتی بە کوردی